

Právo na soukromí jako součást lidských práv

Libuše Ulrichová

Bakalářská práce
2014



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií


INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Libuše ULRICHOVÁ**
Osobní číslo: **H118672**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Právo na soukromí jako součást lidských práv**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na zakotvení lidských práv v právním systému ČR, - na vymezení práva na soukromí v právním systému ČR,
- na ustanovení "sexuálních práv" jako práva na soukromí v právním systému ČR,
- na ženy, jejichž právo na důstojnost bylo porušeno hlavně v sexuální oblasti, - na traumata, se kterými se tyto ženy potýkají, - na seznamování dětí a mladistvých s reprodukčními právy ve školských zařízeních.

Součástí práce bude empirické šetření, resp. shromáždění, výběr a analýza získaných informací.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Česko (ČSFR). Zákon č. 2 ze dne 16. Prosince 1992 listina základních práv a svobod. In Sběrka zákonů České republiky. 1993, částka 1.

EU. Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské Pornografii.

EU. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte proti prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii ze dne 25. května 2000.

Česko. Zákon č. 40 ze dne 9. Února 2009 trestní zákoník. In Sběrka zákonů České republiky. 2009, částka 11.

Česko. Zákon č. 45 ze dne 25. Února 2013 o obětech trestných činů a změně některých zákonů. In Sběrka zákonů České republiky. 2013, částka 20.

Kovář, P., a kol. Sexuální agrese : Znásilnění z pohledu medicíny a práva. Praha : Maxdorf, 2008.

Lišková, K.; Tesařová, J. Ženská práva jsou lidská práva: sborník přednášek ze semináře. Brno : Nesehnutí, 2002.

Mitlöchner, M. Erotika a paragrafy. Praha : Grada, 1999.

Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha : Portál, 2003.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání bakalářské práce:

6. března 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 6. března 2014


doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu




prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Lenka Ulbrichová
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *14. 3. 2014*

Lenka Ulbrichová
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1

ABSTRAKT

Právo na soukromí jako součást lidských práv, je tématem této bakalářské práce. Význam lidských práv a jejich zakotvení v Listině základních práv a svobod České republiky je v právním státě prioritou demokratické společnosti. Cílem této práce bylo uvést stručný historický vývoj lidských práv, jejich kodifikace v právním pořádku České republiky. V práci je vymezeno právo na soukromí a „sexuální práva“ ve smyslu platných právních norem České republiky, ve spojitosti s trestnými činy proti lidskosti v sexuální oblasti. Tato práce je dále zaměřena na traumata, se kterými se vypořádávají oběti trestného činu znásilnění, který je jeden z trestných činů proti lidskosti v sexuální oblasti, a který je podrobně charakterizován v praktické části bakalářské práce. V souvislosti se sexuálními právy je v praktické části rovněž uveden způsob seznamování dětí se sexuální výchovou na základních školách.

Klíčová slova: lidská práva, právo na soukromí, sexuální práva, znásilnění, traumata, sexuální výchova.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the right to privacy as part of human rights. The importance of human rights and their inclusion in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms of the Czech Republic is undoubtedly a priority of a democratic society in a legal state. The aim of this work was to provide a brief overview of historical development of the notion of human rights, their codification in the legal order of the Czech Republic. We have also endeavoured to outline and provide a framework for the definition of the right to privacy and "sexual rights" within applicable legal norms of Czech Republic in connection with crimes against humanity in the sexual area. This work is also focused on the traumas the victims of the crime of rape are unfortunately forced to deal with. Rape - one of the most serious sexual violence offenses currently being listed as a crime against humanity in the sexual sphere, is given in-depth analysis in the practical part of the thesis. In connection with the sexual rights, in this part we also discuss available methods and best practices to familiarize children with human sexuality through relevant education in primary schools.

Keywords: human rights, right to privacy, sexual rights, rape, traumas, sexual education.

Chtěla bych tímto poděkovat paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za cenné odborné rady a za čas, který věnovala tvorbě této bakalářské práce.

V neposlední řadě bych ráda touto cestou poděkovala mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala a bez které bych uvedený obor nedostudovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Kladně 27. dubna 2014

Libuše Ulrichová

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 LIDSKÁ PRÁVA.....	13
1.1 VÝBĚR STRUČNÉHO HISTORICKÉHO PŘEHLEDU VÝVOJE LIDSKÝCH PRÁV Z POHLEDU PRÁVA.....	13
1.2 LIDSKÁ PRÁVA V ČESKÝCH ZEMÍCH	15
2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD	19
2.1 OBSAH LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD	20
2.2 HLAVA DRUHÁ. ODDÍL PRVNÍ. LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKLADNÍ SVOBODY ČL. 7 NEDOTKNUTELNOST OSOBY.....	20
2.3 NĚKTERÉ DALŠÍ ČLÁNKY LISTINY SPOJENÉ SE SOUKROMÍM JEDINCE.....	23
2.3.1 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 10 k právům na lidskou důstojnost a ochranu soukromí.....	23
2.3.2 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 12 nedotknutelnost obydlí	23
2.3.3 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 13 listovní tajemství	24
3 TRESTNÍ ZÁKONÍK A TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI.....	26
3.1 TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V OBLASTI SEXUÁLNÍ.....	27
3.2 ZNÁSILNĚNÍ § 185 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU	29
3.3 CHARAKTERISTIKA § 185 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU	29
4 OBČANSKÝ ZÁKONÍK A PRÁVO NA SOUKROMÍ	32
4.1 SOUKROMÍ A OBČANSKÝ ZÁKONÍK Č. 89 Z ROKU 2012 SB.....	33
4.2 DEFINICE SOUKROMÍ	34
4.3 „SEXUÁLNÍ PRÁVA“ JAKO SOUČÁST PRÁVA NA SOUKROMÍ.....	34
5 PRÁVO NA SOUKROMÍ Z POHLEDU HISTORIE	38
5.1 PROBLÉMY SPOJENÉ S VYMEZENÍM PRÁVA NA SOUKROMÍ.....	39
5.2 ČTVRTÝ VNITŘNÍ KRUH	40
6 ZNÁSILNĚNÍ	41
6.1 ZNÁSILNĚNÍ Z POHLEDU HISTORIE	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
7 PRÁVO NA SOUKROMÍ Z POHLEDU NOVÉHO A STARÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	47
8 ZNÁSILNĚNÍ A JEHO NÁSLEDKY	49
8.1 ZNÁSILNĚNÍ.....	49
8.2 FAKTORY PREVÍKTIMNÍ	49
8.3 ZNÁSILNĚNÍ A JEHO PRŮBĚH.....	51
8.4 ZNÁSILNĚNÍ A JEHO NÁSLEDKY	54
8.4.1 Bezprostřední následky	55
8.5 NÁZORY A POSTOJE KE ZNÁSILNĚNÍ	56
9 PSYCHOLOGIE OBĚTI – VIKTIMOLOGIE.....	58

9.1	VIKTIMIZACE OBĚTI	59
9.2	PROŽÍVÁNÍ ÚJMY	62
10	DALŠÍ ODVĚTVÍ ZABÝVAJÍCÍ SE TRAUMATY OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ-JEJICH STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA	64
10.1	POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA	64
10.2	REVIKTIMIZACE.....	64
10.3	JAKÝ VLIV MÁ ZNÁSILNĚNÍ NA PRÁCI A PARTNERSKÉ VZTAHY	65
11	POMOC V TÍŠŇOVÉ SITUACI.....	67
11.1	TERAPIE	67
11.2	NĚKTERÁ KRIZOVÁ CENTRA V ČESKÉ REPUBLICE, KTERÁ POSKYTUJÍ POMOC OBĚTEM ZNÁSILNĚNÍ	68
11.3	ZÁKON Č. 45 Z ROKU 2013 SB., ZÁKON O OBĚTECH TRESTNÝCH ČINŮ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ	70
12	SEXUÁLNÍ PRÁVA	72
12.1	MEZINÁRODNÍ FEDERACE PLÁNOVANÉHO RODIČOVSTVÍ.....	73
13	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA.....	77
13.1	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	79
	ZÁVĚR	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	83
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	86

ÚVOD

Lidská práva jako taková jsou nedílnou součástí mezinárodně uznávaných listin, které Česká republika ratifikovala a ukotvila je do svého právního pořádku. Porušování těchto práv je globálním problémem. Do současné doby nebyl řešen tento problém v takové míře, jakou by si zaslouhoval. Je tedy nutné intenzivně apelovat na tuto problematiku a usilovně bojovat za dodržování lidských práv, za jejich pevné ukotvení a důsledně dohlížet na jejich dodržování ne jen v rámci České republiky.

Téma bakalářské práce „právo na soukromí jako součást lidských práv“ bylo zvoleno z důvodu jeho významného ukotvení v právním řádu České republiky. „Sexuální práva“ jako nedílná součást osobnostních práv člověka, jsou závažným a citlivým tématem, který se dotýká každé osoby a proto by tato práva neměla být nikomu upírána a celkově opomíjena.

Cílem teoretické části bakalářské práce je pomocí metody deskripce a za využití provedené analýzy odborných a dalších literárních zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury, charakterizovat pojem lidská práva, jejich stručný historický vývoj, ukotvení a kodifikace v právním pořádku České republiky. Dále vymezení práva na soukromí se zaměřením na porušování práva lidské důstojnosti v sexuální oblasti z pohledu trestného činu znásilnění ve smyslu účinného trestního zákoníku.

V praktické části bakalářské práce bude provedena základní analýza úpravy práva na soukromí z pohledu občanského zákoníku účinného do 31. prosince 2013 a z pohledu nového občanského zákoníku účinného od 1. ledna 2014. Následně budou zdůrazněny rozdíly v jednotlivých kodexech občanského práva, které se týkají práv na soukromí. Dále zda jsou v právu na soukromí vymezena „sexuální práva“ a jakým způsobem dochází k porušování těchto práv. V souvislosti s nejzávažnějším porušováním „sexuálních práv“ spočívajícím ve znásilnění, bude uveden jeho stručný historický přehled. V neposlední řadě bude zmíněna problematika traumat, se kterými se musejí vyrovnávat osoby, jejichž „sexuální práva“ byla poškozena násilným zásahem do jejich fyzické i psychické integrity.

Hlavním cílem této práce je na podkladě syntézy získaných informací ověřit hypotézu, „že jsou sexuální práva dostatečně kodifikována v právním řádu České republiky“. Dalším cílem praktické části bakalářské práce bude pomocí analýzy odborné literatury ověřit hy-

potézy, „zda je možné znásilnění předejít“, „zda je nutná terapie znásilněných osob“ a „zda znásilnění a s ním spojená traumata ovlivňují pracovní a rodinný život těchto osob“. Závěrem bude zkoumána hypotéza úzce související se „sexuálními právy“ obecně a to zda je v České republice na úrovni základního školství ucelená koncepce výuky či seznamování nezletilých dětí se sexualitou a s tím spojenými „sexuálními právy“.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LIDSKÁ PRÁVA

V právním systému České republiky jsou zakotvena Lidská práva v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina), která je součástí ústavního pořádku České republiky. V této Listině jsou vyjádřena a pevně zakotvena základní práva a svobody a zároveň jsou v ní upravena přirozená a nezcizitelná práva člověka, jakož i svoboda a rovnost v důstojnosti a právech.¹

1.1 Výběr stručného historického přehledu vývoje lidských práv z pohledu práva

Velkolepou myšlenkou rovnosti všech lidí se zabývali již antičtí myslitelé, mezi které patřil např. Platon, Aristoteles, Zenón z Kitia či Seneka. Jejich představa rovnosti lidí jako občanů v jedné společnosti byla dovedena do rozměru představitelů lidského rodu.²

Ve středověku se poprvé vládnoucí část společnosti rozhodla snížit moc monarchů. Dochází k omezování státní moci a k soupisu práv a svobod pro určité skupiny obyvatelstva. Tyto písemnosti se označují jako privilegia či majestáty. Mezi nejznámější patří anglická Magna charta libertatum z roku 1215 (Velká listina svobody) nebo Zlatá bula z roku 1222.

Příčinou mnoha válek se ve středověké Evropě stala nejednotnost církve a problematika svobody náboženství. V této době žádný právní dokument nedeklaroval svobodu víry v boha obecně, ale jen upravoval vzájemné postavení určitých křesťanských církví.

Až v 17. století se objevují právní garance lidských práv. Evropa po 30-leté válce tíhla spíše k absolutismu, zatím co v Anglii od 20. let 17. století dochází k revolučnímu procesu, který svým způsobem překonává feudální roztříštěnost a zároveň navazuje na tradiční formy a struktury. Tato revoluce byla vyjádřena mimo jiné i v písemnosti Bill of Rights (Listina práv). V tomto dokumentu se králi připomíná jeho podřízenost k zákonům a dále je zde vyjádřeno ustanovení o náboženské svobodě protestantů, o svobodných volbách apod.

¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005 str. 600

² KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005 str. 600

V této době se postupně vytváří nauka přirozeného práva. Způsob tvorby práva zmodernizoval obsah středověkých listin práv a svobod. Mezi takovéto dokumenty patří zejména Petition of Right (Prošba o právo) z roku 1628 a Bill of Right (Listina práv) z roku 1689.

Tradice Magny Charty a Bill of Right ovlivnily obsah dokumentů americké revoluce a to zejména Jeffersonovo Prohlášení nezávislosti (Declaration of Independence) ze 4. června 1776. Dne 17. září 1787 byla podepsána nová ústava Spojených států a to představiteli dvanácti států. Ve státě Virginia byla roku 1776 vytvořena nejucelenější charta práv, ve které bylo mimo jiné zakotveno, že od přírody jsou všichni lidé svobodní a nezávislí, mají právo získávat majetek, snažit se o to být šťastní a cítit se v bezpečí apod. Dne 31. 12. 1791 přišla v platnost Bill of Right a tato charta jasně vymezila hranice moci státu a vlády a jejich vztahu k občanu Spojených států.

Nejvýznamnějším mezníkem, který ovlivnil vývoj v Evropě, byl rok 1789 a s ním spojená Francouzská revoluce. Tato revoluce dala vzniknout Deklaraci práv člověka a občana, kdy tento dokument přijalo dne 26. srpna 1789 Národní shromáždění. Tvůrci této deklarace se nechali inspirovat deklaracemi a ústavami států americké Unie. Deklarace práv člověka a občana představovala do té doby nejucelenější výčet základních občanských práv a později se stala předlohou k úvodu první francouzské ústavy, která změnila Francii v dědičnou konstituční monarchii. Zmíněná ústava byla dne 3. září 1791 odhlasována Ústavodárným shromážděním. V následujících letech prošla tato ústava mnoha změnami.

Rozsáhlého významu v této době docílila belgická ústava z roku 1831, která obsahovala úplný výčet občanských práv (např. svoboda vyučování) a sloužila jako vzor budoucím střeoevropským ústavám.

Roku 1848 vypukla ve Francii další revoluce, která dala vzniknout v říjnu téhož roku ústavě, ve které bylo výslovně zakázáno otroctví, deklarovala svobodu práce a veřejnou podporu osobám, které se ocitnou v bídě.

Od roku 1848, kdy se začaly projevovat revoluční hnutí po celé Evropě, byl položen základ „*k rozšíření katalogu občanských práv o záruky národní rovnoprávnosti, ochranu národních menšin a užívání vlastního jazyka na školách a při jednání s úřady, byť se tato práva v plné šíři nerealizovala.*“³

³ SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12. Kapitola I. K významu Listiny základních práv svobod, str. 12

1.2 Lidská práva v českých zemích

Mezi základní etapy vývoje státu a práva v českých zemích patří tato období:

- a) raně feudální stát a právo (Říše velkomoravská do 9. století, následně přemyslovský stát v Čechách v období od 9. století do poloviny 11. století),
- b) období rozvinutého feudalismu (od poloviny 11. Století do konce 14. století),
- c) hnutí husitské (počátek 15. století do roku 1434),
- d) stavovský stát a právo (od roku 1434 do roku 1620),
- e) absolutistický stát a právo (od roku 1620 do roku 1848).⁴

Revoluce, která vzplála v Paříži v únoru 1848, rozdmýchala ohně potlačované demokracie i v tehdejší Vídni, v Uhrách, v Itálii i v Čechách. Cíle této revoluce byly hlavně protifeudální.str.203⁵

Během tohoto revolučního roku, a také po něm, hledali čeští bojovníci o lidská práva inspiraci v minulosti. Jednalo se zejména o panovníky, právníky, volené představitele šlechty a o privilegovanou vrstvu měst, kteří vůči koruně vymezovali práva a povinnosti šlechty. V této souvislosti se rovněž studovaly Desky zemské, záznamy soudních a správních rozhodnutí, ve kterých se od 13. století formulovala nebo ujasňovala zvláštní práva korporativních pospolitostí a jednotlivců. Zájem se projevoval i o snahy českých a moravských sněmů o upevnění systému voleného vladaře a o rozšíření samosprávnosti Českého království v rámci Svaté říše římské. Další inspiraci hledali čeští bojovníci o lidská práva u osobností, kterými byli zejména Jan Hus a Jan Amos Komenský.

Jde-li o lidská práva v zemích, které ovládal rod Habsburků, následovala po roce 1848 likvidace poddanství, pozemkové vrchnosti a roboty patentátem ze září roku 1848 a dále došlo k ustanovení autoritářského ústavního systému Říjnovým diplomem z roku 1860 a Únorovou ústavou z roku 1861. Následoval pád desetiletí trvajících Bachova a Schwarzenbergova režimu, a došlo k rakousko – uherskému vyrovnání z roku 1867.⁶

Říjnový diplom (20. října 1860): jeho právním základem se stala pragmatická sankce z roku 1713 a vedle centralismu připustil nutnost jistého stupně federalizace monarchie a

⁴ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, str. 19

⁵ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, str. 203

⁶ SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12. Kapitola I. K významu Listiny základních práv svobod, str. 16

to na základě historických tradic jednotlivých zemí, které byly součástí rakouského císařství. Základním principem byl uveden návrat k parlamentarismu a vyzvednuta úloha zemských sněmů. V článku I. se uděluje zemským sněmům a říšské radě podíl na moci zákonodárně, říšská rada je charakterizována jako sněmovna. Článek III. uznává zemím uherské koruny zvláštní práva v oblasti zákonodárné, což se de facto rovnalo obnovení jejich společné ústavy. O právech nebo o společném sněmu České koruny nebylo v diplomu žádných zmínek. Přesto byl tento dokument českými politiky uvítán, jelikož alespoň v náznaku umožňoval obnovení historických práv českého království.

Únorová smlouva (26. února 1861): se skládala ze tří patentů, přílohy těchto patentů zřizovaly parlament tedy říšské zastupitelstvo, které se skládalo ze dvou komor (poslanecká a panská sněmovna) a zaváděly zřízení zemské pro země neuherské. Tato ústava nevymezovala občanská práva, neznala odpovědnost ministrů, ochranu národních práv, poslaneckou imunitu. Čeští politikové reagovali na vydání únorové ústavy zpočátku spíše zdrženlivě, jelikož tato ústava ignorovala české státoprávní nároky, ale i přes to obnovení ústavnosti otvíralo cestu k liberalizaci.⁷

Díky míru, který v té době převažoval v Evropě, byly zavedeny dlouho očekávané reformy, které vedly k uskutečňování lidských práv a přinesly postupné a mírné omezení a svévole cenzury. Rovněž došlo k mírnému růstu autority místních samosprávných celků a k zavedení všeobecného hlasovacího práva mužů do dolní sněmovny Říšské rady ve Vídni. Na druhé straně toto vedlo k upírání hlasovacího práva a možnosti vzdělávání ženám, omezení občanských svobod a hlasovacího práva mužů do místních a zemských orgánů. Většina českých zastánců lidských práv usilovala o prosazení svých požadavků prostřednictvím vlastních politických stran a vlasteneckých organizací na jedné straně a na druhé straně prostřednictvím orgánů místní, okresní a zemské samosprávy.

Rakousko – Uhersko v historii lidských práv omezovalo občanské svobody svým nekompromisním přístupem a svou politikou, ale zároveň to vedlo k tomu, že byla lidská práva mezi Čechy a Slováky nepřímo posílena. Rakouské mocnářství dovolilo Čechům a Slovákům např. zakládat vlastní politické strany, vybudovat odbory, vlastenecké organizace. Díky právu vlastnit majetek, podnikat apod. došlo k nejdelšímu a nejvýraznějšímu růstu produktivity v průmyslu a zemědělství v českých dějinách, který zastavila až světová hospodářská krize.

⁷ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, str. 215-219

I po roce 1933 byla první československá republika jediným Evropským státem východně od Rýna, který si uchoval instituce parlamentní demokracie, a ve které Češi a Slováci žili spolu a užívali rozsáhlých občanských svobod a zasahovali i do zahraničních a vojenských záležitostí. V této době byla definice lidských práv rozšířena o práva žen, zdravotní a úrazové pojištění, podporu v nezaměstnanosti.

Dějiny první Československé republiky, druhé republiky (trvání od října roku 1938 do března roku 1939) a obnovené republiky (trvání od května 1945 do února 1948) jsou pro ochránce lidských práv poučné nejméně ve dvou směrech:

- 1) boj za lidská práva musí být do značné míry mezinárodní záležitostí a také musí být předmětem mezinárodní odpovědnosti a to hlavně s ohledem na historické události z let 1938 a 1948.
- 2) budou-li se studovat tyto dějiny, může to ukázat jen užitečnost republikánských institucí při uplatňování lidských práv, ale také křehkost nejen těchto práv, ale také těchto institucí. Toto může vést k neustále kritice první republiky, jejímž cílem má být lepší poznání perspektiv a problémů, které s sebou znovuobnovení lidských práv v Československu přináší.

Z opačného pohledu je tedy rovněž nutné podotknout, že dějiny Čechů a Slováků napomáhají názornému pochopení, jak je nebezpečné podceňovat křehkost lidských práv.

„Během obou světových válek hlas Čechů a Slováků ve prospěch lidských práv slábl, a to v důsledku toho, že většina obyvatelstva se přizpůsobila těžkým dobám a vlastenecká menšina bojovala za nezávislost Československa ve víře, že tato nezávislost a vítězství spojenců je nezbytným předpokladem obnovení a rozšíření občanských svobod.“

Ve 30. letech 19. století snaha o rozšíření lidských práv v Československu slábla. V této době se většina obyvatel soustředila na hospodářskou krizi a na to, jak vzdorovat narůstající hrozbě, kterou pro Československo představovalo nacistické Německo. Tehdejší Československo bylo ve střední a východní Evropě jedinou baštou demokracie a poskytlo útočiště nejen německým židům, ale i ostatním Němcům, kteří chtěli i nadále vystupovat proti

porušování lidských práv nacisty.⁸ Když v noci z 29. na 30. září 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií, podle které bylo Československu bez jeho účasti nadiktováno odstoupení pohraničí obývaného německou menšinou,⁹ vyvolalo to velké rozhořčení veřejnosti nad touto zradou, které negativně ovlivnila vztahy Československa k Západu pro budoucí dvě generace.

Dne 1. září 1939 napadl Hitler Polsko, vypukla druhá světová válka a mnoho nejzanícenějších bojovníků za lidská práva se zapojilo do československých ozbrojených sil. Tito vlastenci chápali, že pokud mají Češi a Slováci opět v budoucnu lidských práv užívat, musí nejdříve pomoci spojencům porazit Německo a obnovit nezávislost Československé republiky.

Nedílnou a významnou součástí moderních českých dějin byl a stále je boj za lidská práva a jejich uplatňování.

Obtížná je otázka, v jaké míře převládá v českém národě tradice upřednostňování lidských práv před prosazováním jiných cílů. Myšlenka, podle které je taková tradice jádrem českých dějin od husitství a reformace, vděčí za mnohé vědeckému a politickému dílu T. G. Masaryka a jeho pokračovatelům. Tuto tezi je ale nutné postavit proti faktu, že od roku 1848 do roku 1989 (tedy 141 let), měl český národ asi jen 20 let na možnost samostatného rozvoje a budování nezávislosti za trvání první Československé republiky. K této skutečnosti je třeba ještě nutně přičíst fakt, že většina Čechů přijímala nebo dokonce spoluutvářela diktátorské režimy v průběhu druhé světové války a i po ní. A rovněž připomenutí si v této souvislosti i loajálnost Čechů vůči autoritativnímu Rakousku – Uhersku. Působení komunistické strany, které trvalo 41 let, je možné považovat za období pouze formální nezávislosti.

V moderních českých dějinách bylo potřeba bojovat a přinést oběti za hodnoty jako jsou sebeurčení, národní emancipace, svrchovanost, nezávislost, státní samostatnost. Je tedy nutné otázku lidských práv v moderních českých dějinách posuzovat v těchto souvislostech.¹⁰

⁸ SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12. Kapitola I. K významu Listiny základních práv svobod, str. 9-19

⁹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, str. 361

¹⁰ SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12. Kapitola I. K významu Listiny základních práv svobod, str. 19-20

2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) a Ústava České republiky (dále jen Ústava ČR) vznikly za rozdílných společenských podmínek. Listina vznikla v době, kdy se obě strany česká i slovenská byly schopné dohodnout, tedy na přelomu roku 1990 až 1991. Ústava ČR vznikla v napjatých podmínkách podzimu roku 1992, kdy došlo k oddělení Slovenské republiky od České republiky, a po červencových volbách, které proběhly téhož roku.¹¹

Listina obsahuje úvod tzv. Preambuli, která jako hodnotový interpretační systém vytyčuje před obsahem vlastních článků zejména tyto principy:

- respekt k přirozeným právům člověka,
- respekt k právům občana,
- uznání svrchovanosti zákona,
- návaznost na tradice humanismu, demokracie a samosprávy.

Přijetím Listiny byl splněn zásadní politický cíl, Československo tímto aktem deklarovalo obnovení ochrany lidských práv katalogizací tohoto systému, který zřetelně zobrazuje jejich světový a evropský standart. Česká republika jako jeden ze dvou samostatných států, který vznikl po rozdělení ČSFR, tímto nově vyjadřuje respekt vůči systému Evropské unie, vůči hodnotám na kterých je založena a které může taktéž vyžadovat od svých členských států. Díky tomuto byla ČSFR přijata do Rady Evropy v roce 1992.

Listina pamatuje na dobu, kdy byla lidská práva a základní svobody v naší vlasti potlačovány. Jedná se o období nesvobody, kdy v době tzv. druhé republiky došlo k odklonu od demokratických zásad ve snaze o záchranu zbytku státu před nacistickým Německem. Rovněž se v této době rozvíjel antisemitismus a po obsazení německou armádou a po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava došlo k likvidaci občanských práv a byla pošlapána i ta nejzákladnější lidská práva. Nesmíme zapomenout také na období rakousko-habsburské-

¹¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 5

ho absolutismu, kdy i přes to, že některé z ústav zaručovaly občanská práva, nebyla tato v praxi prosazena a dodržována.¹²

2.1 Obsah Listiny základních práv a svobod

Listina obsahuje výše uvedenou Preambuli a dále se člení do šesti hlav, které se následně dělí podle článků a oddílů.

- Hlava první obsahuje: Obecná ustanovení, která jsou v šíři článků 1 až 4.
- Hlava druhá obsahuje: Lidská práva a základní svobody, Oddíl první. Základní lidská práva a svobody, která jsou v šíři článků 5 až 16. Oddíl druhý. Politická práva, která jsou v šíři článků 17-23.
- Hlava třetí obsahuje: Práva národnostních a etnických menšin, která jsou v šíři článků 24 a 25.
- Hlava čtvrtá obsahuje: Práva Hospodářská, sociální a kulturní práva, která jsou v šíři článků 26 až 35.
- Hlava pátá obsahuje: Právo na soudní a jinou právní ochranu, které je v šíři článků 36 až 40.
- Hlava šestá obsahuje: Ustanovení společná, která jsou v šíři článků 41 až 44.

2.2 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 7 nedotknutelnost osoby

V této části Listiny budeme vyhledávat pojem právo na soukromí a zda je v něm obsaženo „sexuální právo“ nebo zda je toto právo postaveno samostatně.

Odst. 1 „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*“¹³

¹² KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 595-596

¹³ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C. H. Beck, 1997, str. 7, 24

Listina takto kodifikuje obecný princip, kterým je zajištěna celková ochrana lidské integrity¹⁴ a to po stránce fyzické a morální.

Tento právní status se za jistých okolností, které stanoví zákon, vztahuje i na počaté a dosud nenarozené dítě nebo i na nedotknutelnost osoby za hranicemi jejího fyzického života.¹⁵ Pod fyzickou integritou je nutné chápat nejen jakýkoliv škodlivý zásah zvenčí (tedy nepříznivý vliv veřejné moci i soukromého subjektu), který násilně poškozuje člověka, ale zřejmě i možné, osobě škodící psychické vlivy.

Soukromí je možné chápat dvojím způsobem:

- jako ochranu osobně vytvářené představy o soukromém životě člověka.
- jako ochranu širšího okolí bezprostředně navazujícího na subjektivní potřeby a zájmy dané osoby, které jsou především spjaty s rodinnou, přáteli, apod.

Užívaný pojem „zaručena“ je v zásadě formulován s důrazem na stěžejního garanta této nedotknutelnosti, jímž je veřejná moc tedy stát.

Listina je pro zákonodárce stěžejním zákonem a záleží na zákonech (občanském a trestním zákoníku, trestním řádu, apod.), jakým způsobem meze nedotknutelnosti osoby a soukromí určují. Listina požaduje, aby omezení:

- stanovil pouze zákon,
- šetřilo podstatu a smysl základního práva a svobody,
- nebyla zneužita k jiným účelům, než ke kterým byla stanovena.¹⁶

Odst. 2 „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu,*“

Listina ve čl. 7 odst. 2 chápe právo zaručené v tomto odstavci jako specifický případ nedotknutelnosti osoby a zásahů do této nedotknutelnosti. Znění tohoto ustanovení bylo převzato ze 7. čl. MPOPP (Mezinárodní pakt o politických právech), ve kterém je toto právo spo-

¹⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 644

¹⁵ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C. H. Beck, 1997, str. 24-25

¹⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 645

jeno i s dalším ustanovením, které vyjadřuje zákaz podrobení se lékařským nebo vědeckým pokusům bez svobodného souhlasu. Zákaz mučení nebo podrobování se nelidskému zacházení či trestu stanoví i čl. 3 EÚLP¹⁷ (Evropská úmluva o ochraně lidských práv¹⁸) a samotný pojem mučení je obsažen i v Chartě základních práv Evropské unie ve 4. čl.

Česká republika je rovněž signatářem i jiných mezinárodních dohod, které se týkají těchto práv např. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání, Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Ženevská úmluva apod.

Mučení je úmyslné nelidské zacházení s druhými, které působí velice vážné a kruté utrpení, jehož cílem je přiznání se k protiprávnímu jednání nebo k získávání informací a může být též formou trestu.

Je charakterizováno následovně:

- intenzitou utrpení,
- svobodným úmyslem mučitele,
- zřejmým cílem, ke kterému má vést.

Nelidské zacházení nebo trestání je takové jednání, které způsobuje intenzivní fyzické nebo psychické utrpení.

Ponižující zacházení nebo trestání je takové zacházení, které vyvolává v člověku pocit totálního pokoření před jinými osobami nebo ponížení před sebou samým a zároveň ho nutí jednat proti své vůli či přesvědčení, nebo poškozují jeho fyzickou či psychickou odolnost.

Jak čl. 7 odst. 2 Listiny tak mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, nalézají svůj odraz především v trestním právu. Jedná se zejména o hlavu¹⁹ třináctou trestního zákoníku, ve které jsou zakotveny Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.

¹⁷ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 646

¹⁸ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. Praha: Univerzita Karlova, 2009, str. 8

¹⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 647

2.3 Některé další články Listiny spojené se soukromím jedince

2.3.1 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 10 k právům na lidskou důstojnost a ochranu soukromí

Odst. 1 „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“

Odst. 2 „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“

Odst. 3 „Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“²⁰

Tento článek patří mezi základní lidská práva a jeho cílem je ochrana psychické součásti celé integrity fyzické osoby. Ustanovení čl. 10 je uplatňováno na každého a to bez ohledu zda jde o českého státního občana, cizince nebo člověka bez státní příslušnosti. Výčet poškození práv, která vyplývají z čl. 10 Listiny, mohou být následující: sdělení nepravdivých údajů o konkrétní osobě (o jejím rodinném, soukromém životě) na veřejnosti, kdy tato nepravda je objektivně způsobila značnou měrou ohrozit dobrou pověst, čest, vážnost a důstojnost v rámci rodinného, společenského života jedince.

Článek 10 je třeba chápat a interpretovat jako jedno ze základních práv, ze kterého ostatní práva ukotvena v Listině vycházejí.²¹

2.3.2 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 12 nedotknutelnost obydlí

Odst. 1 „Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí,“

²⁰ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C. H. Beck, 1997, str. 40

²¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 678-679

Odst. 2 „*Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.*“

Odst. 3 „*Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné.*“

Článek 12 je chápán jako speciální ustanovení k čl. 7 odst. 1 a k čl. 10 odst. 2 Listiny. Obydlí je bezpochyby součástí sféry soukromého života, i jeho předpokladem. Listina chrání vlastníka nebo oprávněného uživatele obydlí proti zásahům veřejné moci a i proti zásahům soukromého subjektu. Listina tak definuje naprosto obecnou ústavní zásadu nedotknutelnosti obydlí, kterou lze prolomit pouze ve dvou případech, které jsou uvedeny v odstavci druhém a třetím.²² Obydlí lze chápat následovně: obytný dům, byt, obytná místnost a ostatní prostory určené k bydlení, spolu s uzavřeným příslušenstvím domu jako je půda, sklep, garáž, zahrada apod.), dále chaty, stavby pro dočasné užívání jako jsou hotely, zotavovny, chatové tábory, autokempinky, vyhrazené prostory pro stanování apod. nebo obytné přívěsy.²³

2.3.3 Hlava druhá. Oddíl první. Lidská práva a základní svobody čl. 13 listovní tajemství

„Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, at' uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou nebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, který stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.“

I v tomto článku jsou, podobně jako v čl. 12, konkrétně rozvinuta ustanovení čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny. Jedním z základních předpokladů k celkovému zachování kvality

²² KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 692-693

²³ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C. H. Beck, 1997, str. 66

soukromého života jedince je právě ochrana a respektování listovního tajemství. Tento článek se nevztahuje pouze na ochranu listovního tajemství, tajemství jiných písemností a záznamů, tajemství zpráv podaných telefonem, telegrafem nebo jiným zařízením, ale je třeba jej vykládat i v souvislosti s technickým rozvojem (rozvoj telekomunikačních sítí, počítačové techniky, magnetických nosičů).²⁴

²⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 699-700

3 TRESTNÍ ZÁKONÍK A TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI

Jak bylo uvedeno výše v odstavci 2 článku 7 Listiny, zločiny proti lidskosti se definují v trestním zákoníku č. 40 z roku 2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010 a který má tři části:

- část 1 Obecná část,
- část 2 Zvláštní část,
- část 3 Přejížděná a závěrečná ustanovení.

Následně se tento zákoník dělí do hlav, které se posléze člení na jednotlivé díly a paragrafy.

Trestní zákoník představuje právo veřejné a upravuje se v něm trestní právo hmotné. Část první v rozsahu paragrafů 1 až 139 formuluje časovou a místní působnost trestních zákonů, základy trestní odpovědnosti, účastníky trestného činu, okolnosti vylučující protiprávnost činu, zánik trestní odpovědnosti, trestní sankce, zahlazení odsouzení, zvláštní ustanovení o některých pachatelích (např. mladiství) a výkladová ustanovení. Druhá Zvláštní část v rozmezí paragrafů 140 až 418 popisuje skutkové podstaty jednotlivých trestných činů včetně těch proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, proti rodině a dětem, proti životnímu prostředí či hospodářské trestné činy.

V hlavě třinácté jsou kodifikovány Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné zločiny.

Díl první pojímá trestné činy proti lidskosti podle následujících paragrafů:

- genocidium dle ust. § 400
- útok proti lidskosti ust. § 401
- apartheid a diskriminace skupiny lidí dle ust. § 402
- založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle ust. § 403
- projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle ust. § 404
- popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle ust. § 405

Díl druhý pojímá trestné činy proti míru a válečné trestné činy podle následujících paragrafů:

- příprava útočné války dle ust. § 406
- podněcování útočné války dle ust. § 407
- společná ustanovení dle ust. § 408
- styky ohrožující mír dle ust. § 409
- porušení mezinárodních sankcí dle ust. § 410
- použití zakázaného bojového prostředku dle ust. § 411
- válečná krutost dle ust. § 412
- perzekuce obyvatelstva dle ust. § 413
- plenění v prostoru válečných operací dle ust. § 414
- zneužívání mezinárodně uznávaných a státních znaků dle ust. § 415
- zneužití vlajky a příměří dle ust. § 416
- ublížení parlamentáři dle ust. § 417

Díl třetí obsahuje závěrečná ustanovení v následcích paragrafech:

- odpovědnost nadřízeného dle ust. § 418

3.1 Trestné činy proti lidské důstojnosti v oblasti sexuální

V hlavě třetí jsou vymezeny trestné činy proti lidské důstojnosti v oblasti sexuální.

Obecně lze třetí hlavu tohoto zákoníku popsat následovně: trestní zákoník vymezuje skupinu trestných činů, kterými byla ohrožena lidská důstojnost v sexuální oblasti, tedy se jedná pouze o takové trestné činy, které lidskou důstojnost napadají ve sféře pohlavní.²⁵

V tomto zákoníku jsou upraveny ty sexuální trestné činy, kterými společnost dává zvýšenou ochranu lidské důstojnosti v oblasti sexuálních vztahů a to převážně s důrazem na zajištění práv a svobod hlavně žen a dětí.

Trestné činy týkající se porušování lidské důstojnosti v oblasti sexuální jsou reakcí na:

²⁵ Česko. Zákon č. 40 ze dne 9. února 2009 Zákon trestní zákoník. In Sběrka zákonů České republiky. 2009, částka 11, str. 354-461

- rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii,
- návrh Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním /PC-ES (2007) 6 E FIN/, který je aktuálně finalizován,
- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte proti prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii ze dne 25. května 2000,
- Úmluvu o počítačové kriminalitě, Budapešť, ze dne 23. listopadu 2001.²⁶

U trestných činů uvedených ve třetí hlavě se postihují taková jednání, která jsou v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy. Společným názvem tu jsou označeny trestné činy, které mimo lidskou důstojnost chrání:

- svobodné rozhodování v pohlavních vztazích, nerušený mravní a také tělesný vývoj dětí, který by mohl být narušen předčasnými pohlavními styky,
- jiným nevhodným jednáním např. trestné činy pohlavní zneužití podle § 187, apod.,
- morální zásadu, která nedovoluje soulož mezi nejbližšími pokrevními příbuznými,
- mravní výchova mládeže a mravopověstnost dospělých.

Jako předmět vedeného útoku jsou zde vždy jak osoby mužského, tak i osoby ženského pohlaví.

Tyto trestné činy jsou v trestním zákoníku zakotveny v hlavě třetí a jsou definovány v následujících paragrafech:

- znásilnění dle ust. § 185
- sexuální nátlak dle ust. § 186
- pohlavní zneužití dle ust. § 187
- soulož mezi příbuznými dle ust. § 188
- kuplířství dle ust. § 189
- prostituce ohrožující mravní vývoj dětí dle ust. § 190
- šíření pornografie dle ust. § 191
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií dle ust. § 192

²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník edice velké komentáře*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1648

- zneužití dítěte k výrobě pornografie dle ust. § 193

3.2 Znásilnění § 185 trestního zákoníku

Trestný čin znásilnění dle ust. § 185 trestního zákoníku je definován následovně:

„(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,*
- b) na dítěti, nebo*
- c) se zbraní.*

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,*
- b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo*
- c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.*

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.²⁷

3.3 Charakteristika § 185 trestního zákoníku

U trestného činu znásilnění podle ust. § 185 je nově upraven pojem pohlavní styk, který je provedený srovnatelným způsobem se souloží a který výstižněji charakterizuje všechny praktiky, které pod něj lze podřadit tak, aby v praxi nedošlo k výkladovým problémům, jež se vyskytovaly v případě „obdobného pohlavního styku“.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník edice velké komentáře*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1648-1650

Za pohlavní styk se podle práva považuje jakýkoli způsob uspokojení pohlavního pudu na těle jiné osoby (stejněho nebo jiného pohlaví). Jde tedy o pohlavní styk, který byl proveden způsobem srovnatelným se souloží (coitus) např. orální pohlavní styk (felaci či cunilinctus), anální pohlavní styk (coitus analis), zasouvání prstů nebo jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí, zejména pokud napodobují pohyby pohlavního údu ve vagíně ženy, event. jiné způsoby srovnatelného použití předmětů sloužících jako náhražky mužských či ženských

pohlavních orgánů, obecně do pohlavního styku patří i vsunování pohlavního údu muže mezi prsa ženy (koitus inter femora), sání prsních bradavek (sactustupratio), ale i pouhé osahávání ženy na prsou, ohmatávání genitálií muže či ženy a podobně, dokonce do této kategorie patří tzv. erotické masáže, které pachatel provádí druhé osobě nebo ona jemu apod. V této souvislosti tedy trestní zákoník upřesnil i pojem obdobného pohlavního styku. Proto v případě pohlavního styku uskutečněného formou soulože nebo způsobem srovnatelným se souloží půjde vždy o naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu.

Takto jasně vymezený akt směřuje k pohlavnímu uspokojení pachatele, ale zároveň nezáleží na tom, zda k uspokojení této potřeby v konkrétním případě skutečně dojde.

Dojde-li k pohlavnímu styku ve formě soulože nebo jiného pohlavního styku provedenému srovnatelným způsobem se souloží, je nutné takové jednání pachatele posoudit podle ust. § 185 odst. 1, ale i odst. 2 písm. a), jelikož v případě soulože nebo jiného pohlavního styku uvedeného způsobem srovnatelným se souloží, jde o zvlášť přitěžující okolnost podle § 185 odst. 2 písm. a), která je naplněna, pokud byl čin spáchán činem uvedeným i v odstavci 1.

Při pohlavním styku je sám pachatel v osobním kontaktu s obětí a vykoná na jejím těle uvedené sexuální praktiky, anebo jde o vzájemné jednání, který si pachatel vynutil s poškozeným, v sexuální sféře. Nedošlo-li by k fyzickému kontaktu pachatele s druhou osobou, tedy nejednalo by se o „styk“, ale pachatel by jen násilím, pohrůzkou násilí nebo výhrůzkou jiné těžké újmy působil na druhou osobu tak, aby sama, bez fyzického kontaktu s ním činila sexuální praktiky, nejednalo by se o trestný čin znásilnění podle § 185, ale o trestný čin sexuálního nátlaku podle pachatelem vynucené § 186. Právo člověka (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě je objektem trestného činu znásilnění podle § 185.

Předmětem útoku tohoto trestného činu je kterýkoli člověk, tedy jak bylo uvedeno výše, nejen osoba ženského pohlaví, ale i osoba mužského pohlaví, popř. hermafrodit (oboupohlavní bytost).

Na věku znásilňované osoby nezáleží, a proto předmětem útoku může být a v praxi také někdy bývá i dítě velmi útlého věku. Na způsobu života znásilňované osoby rovněž nezáleží, není podstatná ani její pověst, ani to zda jde o osobu pohlavně aktivní. V případech znásilnění může jít i o osobu, s níž měl pachatel dříve dobrovolné pohlavní styky, popř. s ní žije v manželství nebo v poměru druha a družky anebo v registrovaném partnerství.

Aby mohl být čin znásilnění označen za dokonáný, musí pachatel násilným jednáním nebo pohrůžkou násilí nebo jiné těžké újmy jiného donutit k pohlavnímu styku, anebo k takovému činu zneužil jeho bezbrannosti. Vyžaduje se tedy dosažení pohlavního styku. V případě, že by se pachateli nepodařilo dosáhnout s obětí pohlavního styku, zůstane tento trestný čin ve stadiu pokusu.

Donucením jiné osoby k vykonání pohlavnímu styku se rozumí překonání jeho vážně míněného odporu nebo jeho podlehnutí při pochopení beznadějnosti kladení odporu, s ohledem na to, že osobě pachatel za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy nedal žádnou možnost odpor projevit. Výsledkem tohoto násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy je, že taková osoba po vyjádření vážně míněného nesouhlasu a po projeveném odporu upustí od dalšího vzdoru kvůli své vyčerpanosti, zřejmé beznadějnosti nebo z odůvodněného strachu, že pachatel svou pohrůžku násilí naplní.

Trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1 se může dopustit i ten, kdo donutí jiného k pohlavnímu styku s jinou osobou (mužem s jiným mužem, s jinou ženou, anebo dva jiné muže nebo dvě jiné ženy, anebo ženu s jiným mužem), přičemž donucení se může týkat obou takových osob nebo jen jedné z nich. Má-li druhá osoba pohlavní styk s obětí dobrovolně, bude spolupachatelem.

Není-li však odpor oběti vážně míněný a je pouze předstíraný, nejde o donucení. O donucení rovněž se nejedná v případě, když sice poškozená osoba zpočátku klade odpor, ale později s pohlavním stykem dobrovolně souhlasí.

Z pohledu subjektivity jde o úmyslný trestný čin.²⁸

²⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník edice velké komentáře*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1651-1654

4 OBČANSKÝ ZÁKONÍK A PRÁVO NA SOUKROMÍ

Právní systém kontinentálního práva se dělí na dvě části: na právo soukromé a na právo veřejné. Rozlišovací kritéria jsou spatřována v povaze právem chráněného zájmu, tzn., že chrání-li právo zájmy veřejné, jedná se tedy o vztah veřejnoprávní, jsou-li předmětem ochrany zájmy soukromé, jde o právo soukromé. Toto základní rozdělení práva, je sice kritériem nejstarším, ale nikoli přesným. Obtížně se posuzuje, zda právo stále chrání zájem veřejný či zda se jedná již o ochranu soukromého zájmu. Na základě těchto skutečností byly rozpracovány teorie, které by přiblížily povahy určité normy. Mezi tyto teorie mimo jiné patří teorie mocenská a organická.

Ústavní soud ČR (představitel teorie mocenské) zastává názor, že za právo veřejné se považuje ta část práva, v níž jsou vztahy založené na nerovnosti účastněných subjektů, u soukromého práva jsou vztahy založené na rovnosti. „*Hranice veřejné moci končí tam, kde začíná moc soukromá.*“

Organická teorie považuje za veřejnoprávní vztahy takové, při nichž jeden z účastníků vystupuje v právním vztahu z důvodu výkonu funkce veřejného orgánu nebo z důvodu své příslušnosti k některému veřejnému svazu.²⁹

Občanský zákoník je odvětvím práva soukromého, upravuje vzájemná práva a povinnosti účastníků a to pouze ve shodě s Listinou a v souladu s ústavním pořádkem vůbec, „*se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.*“³⁰

Dne 1. ledna 2014 přišel v účinnosti nový občanský zákoník č. 89 z roku 2012 Sb., který se dělí na pět částí:

- část 1 Obecná část,
- část 2 Rodinné právo,

²⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník 1. svazek*. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, str. 29

³⁰ Česko. Zákon č. 89 ze dne 22. března 2012 občanský zákoník. In Sbírnka zákonů České republiky. 2012, částka 33, str. 1026-1365

- část 3 Absolutní majetková práva,
- část 4 Relativní majetková práva,
- část 5 Ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Dále se tento zákoník rozděluje do jednotlivých hlav, dílů a paragrafů.

4.1 Soukromí a občanský zákoník č. 89 z roku 2012 Sb.

Občanský zákoník zmiňuje soukromí v několika paragrafech:

- Soukromé právo § 3 odst. 2 písm. a: soukromé právo si zakládá mimo jiné na těchto zásadách, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jako i na ochranu svobody, cti, důstojnosti a **soukromí**,
- Osobnost člověka § 81 odst. 2: ochrana směřuje zejména na život a důstojnost člověka, na jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, dále na jeho vážnost, čest, **soukromí** a jeho projevy osobní povahy,
- Podoba a soukromí § 86: nikdo nesmí zasahovat do **soukromí** jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Bez svolení člověka nelze narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o jeho životě zvukový nebo obrazový záznam a následně nelze využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit. Stejným způsobem jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy,
- Podoba a soukromí § 90: aby byl zákonný důvod k zásahu do **soukromí** jiného nebo k použití jeho podobizny, písemnosti osobní povahy nebo zvukového či obrazového záznamu nesmí být tento zásah využit nepřiměřeným způsobem v rozporu s oprávněnými zájmy člověka,
- Promlčení § 612: v případě práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, **soukromí** nebo obdobného osobního práva jsou nepromlčitelná, promlčují se jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech,
- Záznamy o péči o zdraví § 2650 odst. 1 písm. a: Bez souhlasu ošetřovaného může poskytovatel sdělit údaje o něm jen v případě, že tyto údaje budou v anonymizované podobě a budou určeny k účelům vědeckého nebo statistického šetření týkající-

ho se zdravotního stavu obyvatelstva a jeho skupin, lze-li rozumně předpokládat, že souhlas nelze opatřit vůbec nebo včas a provádí-li se šetření s takovým zabezpečením, že nehrozí neúměrný zásah do **soukromí** ošetřovaného, nebo....³¹

4.2 Definice soukromí

Definovat blíže pojem soukromí je velice složité, jelikož jeho vymezení není uvedeno zpravidla v ústavních textech ani v mezinárodních dokumentech a takový úkol si neklade ani judikatura Ústavního soudu. V rámci této problematiky můžeme poukázat na některá rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého je pojem soukromí potřeba vztáhnout na fyzickou i psychickou integritu osoby včetně jejího **sexuálního života**. Jde tedy o termín velice široký a flexibilní.³²

4.3 „Sexuální práva“ jako součást práva na soukromí

Jak bylo uvedeno výše, přesná kodifikace soukromí není jasně uvedena jak v ústavních textech tak mezinárodních dokumentech, s tím je spojeno i nedefinování „sexuálních práv“ v právním systému České republiky. Listina a Občanský zákoník se o soukromí zmiňují, ale nikde jej nevysvětlují a ani nezahrnují podrobnou charakteristiku tohoto pojmu, s tímto jde ruku v ruce nevymezení pojmu „sexuální právo“, ač o porušování tohoto práva hovoří trestní zákoník.

„Sexuální právo“ například definuje organizace IPPF tedy International Planned Parenthood Federation (Mezinárodní federace plánovaného rodičovství), která v roce 1995 schválila listinu Charta sexuálních a reprodukčních práv, která se týká jednotlivců i párů. Tato listina má charakter právního dokumentu, jelikož vychází z uznávaných mezinárodních norem o lidských právech a je v ní uvedeno základních dvanáct práv.³³

³¹ Česko. Zákon č. 89 ze dne 22. března 2012 občanský zákoník. In Sbíрка zákonů České republiky. 2012, částka 33, str. 1026-1365

³² FILIP, Jan. *Právo na soukromí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 9. Kapitola I. Úvodní poznámky k problematice práva na soukromí, str. 11-12

³³ Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online] <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVHA/247/SEXUALNI-VYCHOVA.html/>

Právo na život

Tímto charta rozumí, že toto právo by se mělo týkat ochrany: žen, jejichž životy jsou v současné době ohroženy těhotenstvím.

Právo na svobodu a osobní bezpečnost

Charta ustanovuje, že toto právo se vztahuje a mělo by se uplatňovat na: ochranu žen ohrožených mrzačením pohlavních orgánů, nuceným těhotenstvím, sterilizací či potratem.

Právo na rovné zacházení a svobodu od všech forem diskriminace

Charta toto právo chápe tak, že by mělo být aplikováno na ochranu: práv všech lidí, bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, rodinný stav, rodinnou situaci, věk, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, majetek, rod nebo jiné postavení, na stejnou možnost přístupu k informacím, vzdělávání a službám, vztahujícím se k vývoji a na sexuální a reprodukční zdraví.

Právo na soukromí

Charta ustanovuje, že právo na soukromí se týká a mělo by se následně uplatňovat na ochranu: práv všech klientů na informace, které se týkají sexuální a reprodukční zdravotní péče, dále soukromí vzdělávání a služeb a rovněž důvěrnosti s ohledem na osobní informace poskytnuté provozovatelům služeb.

Právo na svobodu myšlení

Charta ustanovuje, že právo na svobodu myšlení se týká a mělo by být uplatňováno na ochranu: práv všech osob, kterým by měl být umožněn přístup k informacím a ke vzdělání týkajícího se jejich sexuálního a reprodukčního zdraví a dále bez omezení na základě myšlení, svědomí a náboženského vyznání.

Právo na informace a vzdělávání

Charta ustanovuje, že právo na informace a vzdělávání se vztahuje a mělo by být uplatňováno na ochranu: práv všech osob, kterým by měl být umožněn přístup k úplné informaci o výhodách, rizicích a účinnosti všech metod regulace plodnosti, aby veškerá rozhodnutí, o

těchto záležitostech byla učiněna s úplným, svobodným a informovaným souhlasem.

Právo zvolit si, zda uzavřít sňatek a založit a plánovat rodinu

Charta ustanovuje, že právo zvolit si, zda uzavřít manželství a založit rodinu se týká a mělo by být uplatňováno na ochranu: všech osob, které vstupují proti své vůli do manželství a to bez plného, svobodného a informovaného souhlasu obou partnerů.

Právo rozhodnout, zda nebo kdy mít děti

Charta ustanovuje, že právo rozhodnout se, zda mít děti a kdy se týká a mělo by být uplatňováno na ochranu: práv všech osob, kterým by měly být umožněny reprodukční zdravotní služby, které nabízejí nejširší možné spektrum bezpečných, účinných a přijatelných způsobů regulace plodnosti, a které jsou přístupné, přijatelné, dostupné a vhodné pro všechny uživatele.

Právo na zdravotní péči a ochranu zdraví

Charta ustanovuje, že právo na zdravotní péči se vztahuje a mělo by být uplatňováno na ochranu: práv všech osob, kterým by měla být umožněna nejvyšší možná kvalita zdravotní péče a dále umožněno právo být osvobozen od tradičních postupů, které jsou zdraví škodlivé.

Právo na výhody vědeckého pokroku

Charta ustanovuje, že nárok na výhody vědeckého pokroku se vztahuje na a měl by být uplatňován na ochranu: práv všech osob na přístup k dostupným technologiím reprodukční zdravotní péče, o které nezávislé studie prokázaly její riziko nebo naopak přínos, a kde použití takové technologie bude mít škodlivé nebo pozitivní účinky na zdraví a blahobyt.

Právo na svobodu shromažďování a politickou účast

Charta ustanovuje, že právo na svobodu shromažďování a politickou účast se vztahuje na a mělo by být uplatňováno na ochranu: práva zakládat spolky, které se zaměřují na podporu sexuálního a reprodukčního zdraví a práv.

Právo na osvobození od mučení a špatného zacházení

Charta ustanovuje, že právo být osvobozen od mučení a nelidského či ponižujícího zacházení se vztahuje a mělo by být uplatňováno na ochranu: dětí, žen a mužů od všech různých forem sexuálního násilí, vykořisťování a zneužívání.³⁴

³⁴Archife for sexuology [online]. © 2007 [cit. 2013-26-11] Dostupné z http://www.sexarchive.info/ECT5/ippf_charter.html

5 PRÁVO NA SOUKROMÍ Z POHLEDU HISTORIE

Roku 1890 byla ve Spojených státech amerických vydána první speciální studie na téma soukromí. Tato studie byla reakcí na informace v tisku o sňatku dcery jednoho z autorů tohoto pojednání. Nicméně oba autoři netušili, že položili základ právní pozici jedince, ze které dokonce za 80 let vyvodí Nejvyšší soud USA i právo těhotné ženy na provedení interrupce.

Podobné pojetí soukromí bychom mohli najít u J. S. Milla (20. května 1806 - 8. května 1873), který používal pojem osobní oblast lidské existence, nebo-li lidské svrchovanosti, nad sebou samým. Samozřejmě jinak byl termín soukromí chápán v dobách, kdy v jedné místnosti žila 12-ti členná rodina, které by současné nároky na soukromí v bydlení připadaly nepředstavitelné. Zcela jinak chápal soukromí např. francouzský král, který přijímal ráno šlechtu, před kterou vykonával všechny ranní toalety. Pokračovali bychom směrem do minulosti, s největší pravděpodobností bychom dospěli až k poznání, které zpravidla překrývá jako prostředek ochrany fíkový list a to v souvislosti s uvědoměním si nahoty biblických Adama a Evy ve Starém zákoně.

V každém případě ochrana soukromí má delší tradici. Zmíníme-li např. anglický zákon z roku 1360, který postihoval poslouchání za dveřmi nebo pod oknem či přes stěnu atd. Ve 20. století se jako problém ukázalo např. pořizování video nebo audio záznamů z dálky.

Pohledy na soukromí, se v různých právních kulturách, liší. Např. v Americe začali s právem na soukromí, ale jeho pojetí není výslovně zakotveno v Ústavě USA a ani v jejích dodatcích, v Evropě tento pojem krok za krokem zdomácněl zejména pomocí lidско-právních mezinárodních úmluv.

Pomocí čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech došlo k tomu, že pojem soukromí se posunul na univerzální úroveň, tento článek vychází z čl. 12 Všeobecné deklarace lidských práv, ze kterého Česká republika převzala v roce 1991 dnešní čl. 10 odst. 2 Listiny. Listina upravuje právo na soukromí komplexně, v čl. 7 odst. 1 je ustanovena obecná garance nedotknutelnosti tedy *lex generalis*, podle kterého se následně specifi-

kují konkrétní záruky spojené se soukromím jedince např. čl. 10 odst. 1, čl. 12, čl. 15. V této práci se ale zaměříme na čl. 7 Listiny.³⁵

5.1 Problémy spojené s vymezením práva na soukromí

V běžném hovoru nebo v různých studiích jsou používány obecné pojmy, aniž by to vyvolalo nějaký problém, ale z pohledu práva toto problém je. Jak např. přeměnit takové pojmy jako spravedlnost, nouze, jistota do právních termínů a konstrukcí, aby byly judikovatelné.

Právo na soukromí má své vymezení nejen z pohledu objektivního práva, ale také ve vazbě na oblast subjektivního práva a skutkových okolností. Co tedy chápat jako problém objektivního práva a co jako problém subjektivního práva. Kde dochází ke kolizi závazku státu respektovat určité hodnoty i proti jeho vůli.

Rozsah, kterým je zakazováno porušování soukromí, je vymezen rovněž podle rozsahu, jaký si chráněná osoba vytyčí vůči veřejnosti a jaké si vymezí hranice svého informačního sebeurčení, tzv. práh nedostupnosti.

Nedostupnost soukromí, lze definovat tzv. vnitřními kruhy:

- první kruh hraničí na prahu veřejnosti např. u veřejných osob (public figure),
- druhý kruh končí u soukromých osob, který zahrnuje např. i problematiku vztahů na pracovišti (privátní figure),
- třetí kruh se týká otázek spojených s kruhem rodinným,
- čtvrtý kruh spočívá v nedotknutelnosti intimna (zde rozhodují jen já, komu umožním nahlédnutí do nitra).

Autoři Listiny se nesnažili definovat právo na soukromí, došlo pouze k převzetí mezinárodních regulací s tím, že právo na soukromí bude vymezeno v obecném základu ustano-

³⁵ FILIP, Jan. *Právo na soukromí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 9. Kapitola I. Úvodní poznámky k problematice práva na soukromí, str. 12-13

vení čl. 7 odst. 1 Listiny. Tudíž samotná otázka přesného vymezení práva na soukromí v Listině nebyla problémem.³⁶

5.2 Čtvrtý vnitřní kruh

Spočívá-li čtvrtý vnitřní kruh v nedotknutelnosti intima, zahrnuje právo na soukromí i sexuální život jedince, který má základ v dobrovolnosti koho, jak a kdy vpustím do svého já a umožním mu nahlédnout do nitra své osoby. Dojde-li k násilnému porušení této nedotknutelnosti, je to ve směr vždy spojeno s traumatem, agresí, trestným činem apod.

³⁶ FILIP, Jan. *Právo na soukromí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 9. Kapitola I. Úvodní poznámky k problematice práva na soukromí, str. 15-17

6 ZNÁSILNĚNÍ

Přesná definice tohoto činu je uvedena v trestním zákoníku č. 40 z roku 2009 Sb. v § 185. Ale lze jej vysvětlit i jiným způsobem např.:

Je to jakýkoliv sexuální akt, k němuž je člověk donucen násilím. Při znásilnění osoba prožívá strach ze zabítí, zničující pokoření, obavy ze ztráty sebeovládání. Tyto pocity se dostávají bez ohledu na to, jak znásilnění probíhalo, zda šlo o vaginální, orální či jiné praktiky.³⁷

6.1 Znásilnění z pohledu historie

Celé dějiny lidstva provází sexuální násilí a postavení ženy přitom nelze srovnávat se současným postavením ženy v moderním světě, společnosti a nám známým pojetím kultury.

V předkřesťanském období bylo znásilnění jedním z prostředků, jak získat ženu bez nutnosti námluv.

V době, kdy byl zaveden institut manželství, byla žena prostředkem upevnění nebo růstu moci na základě společenského postavení jejího otce. Uzavřením sňatku a provdáním dceři se bezproblémově předával majetek a moc. Neposkvrněnost nevěsty představovala na sňatkovém trhu hodnoty velice cenného majetku. Došlo-li ke znásilnění ženy, bylo to v tomto ohledu vnímáno jako znehodnocení majetku, pro který se velice obtížně hledal vhodný kupec. V mnoha společnostech byl trest za znásilnění ženy, uzavření manželství s touto ženou. Byl-li muž již ženatý a tudíž nemohl tomuto závazku dostát, byl trestán smrtí.

Vysoce bylo ceněno zneuctění panny, jelikož bylo uctíváno i z náboženských důvodů. Na násilníkovi byl vykonán trest smrti, nebo musel znásilněnou ženu pojmout za svou manželku a jejímu otci vyplatit trojnásobek její ceny. Cena nevěsty a s tím spojený trest se odvíjel od společenského postavení jejího otce, nikoliv od míry použitého sexuálního násilí.

³⁷ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003, str. 27-28

Ve Starém zákoně bylo znásilnění vnímáno jako hrubá urážka cti rodiny. Trestem pro násilníka bylo zaplatit otcí znásilněné cenu nevěsty. Po znásilnění byl ale požadován důkaz obrany před znásilněním. Došlo-li ke znásilnění ve městě, předpokládalo se, že žena mohla volat o pomoc a pokud její volání nebylo vyslyšeno, naznačovalo to souhlas ženy se stykem. V tomto případě byla žena potrestána stejně jako násilník, oba byli ukamenováni. Jiná situace nastala, bylo-li znásilnění spácháno mimo město a tudíž žena o pomoc volat nemohla, nebyla tedy na vině, protože se nemohla bránit.

Z Krétského Gortynské zákoníku (cca 450 př. n. l.) vyplývala možnost vznést obvinění i proti osobě, která znásilnila otroka, i když v této době neměli otroci žádnou čest, proto se obvinění posuzovalo jako poškození cti a urážka otrokova pána.

V raně křesťanské společnosti rovněž nebylo znásilnění ženy chápáno jako zločin vůči ženině integritě, ale jako útok na rodinnou, rodovou čest a jako majetkový problém. V průběhu rozvoje křesťanství dochází ke změně postavení ženy ve společnosti a to na základě vzniku tzv. mariánského kultu (uctívání Panny Marie). V případě znásilnění ženy byla dána do rukou rodiny odpovědnost za dosažení spravedlnosti. Tresty za tento čin byly odrazem absolutní panovnické moci, z toho vyplývá, že ze znásilnění nemohl být obviněn král ani biskupové. Kněz v tomto případě mohl v kněžském oděvu a před oltářem přísahat, že obvinění ze znásilnění je nepravdivé a byl očištěn. Naopak pokud byla znásilněna jep-tiška, byly vynášeny velice přísné tresty.

V rané feudální společnosti se znásilnění stalo formou jistého sociálního povýšení. „*Únos dědičky a soulož s ní (ať již s jejím souhlasem či nikoliv) znamenalo uzavření manželství a manžel získal kontrolu nad majetkem takto získané manželky.*“ Tento jev byl zřejmě velice častý i ve slovanském prostředí. Např. Břetislav I. (1005-1055) unesl Jitku a vynutil si sňatek s ní.³⁸ Břetislav byl chrabrý mladík, Kosmas jej ve své kronice označil jako českého Achillea. Snad v pravici svíral tasený meč, druhou rukou držel Jitku a dal se s ní na útěk. Bojoval při tom? To už nikdo nezjistí...³⁹ Podle historických pramenů se spíše předpokládá, že v tomto případě šlo o domluvenou akci, jelikož nenastalo žádné pronásledování panovníka ani komplikovaná politická vyjednávání.

V anglickém zvykovém právu došlo ke změně pojetí znásilnění. Byly vytyčeny tři aspekty znásilnění:

³⁸ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008, str. 10-11

³⁹ ČECH, Zdeněk a kol. *Drsný střed Evropy*. Řitka: Daranus, s.r.o., 2006, str. 30

- použití síly,
- nesouhlasem,
- pohlavním stykem.

Následně bylo znásilnění formulováno jako nezákonná pohlavní zralost ženy, která byla starší deseti let, ze strany muže který nebyl jejím manželem a to za užití síly a proti vůli ženy nebo bez jejího vědomého svolení, nebo v případě že toto svolení bylo vynuceno silou nebo strachem z okamžitého ublížení.

Přibližně ve 12. století, tedy v době, kdy církve a stát změnily pohled na status manželství jako na právní svazek, který měl zajišťovat dědictví, začalo být vnímáno znásilnění jako závažný zločin spáchaný na ženě, nikoliv na rodině či rodu. Ten, kdo podával žalobu, byla žena, ne její rodina. Westminsterské ustanovení zásadně ovlivnilo anglické trestní právo, jelikož označilo znásilnění jako trestný čin, nad kterým měl plnou autoritu stát. Znásilnění tak bylo definováno jako státní trestný čin, kdy si stát přivlastnil postavení právní oběti a tím získal jasné nadřazené vystupování proti pachateli.

Nejčastějším způsobem trestu, byl i v této době, trest smrti a finanční pokuta.

Z období středověku a raného novověku se v českých zemích zachovaly trestně právní prameny jen torzovitě. Trestní právo mělo v této době pouze soukromí charakter, tedy docházelo k uplatňování soukromé msty. V době předhusitské se objevují první pokusy o stabilizaci právního systému, trestání některých činů přejímá stát, aby tak posílil svou autoritu a stabilitu. Tresty vůči pachateli představují určitou symboliku, např. sodomie byla trestána vykleštěním a poté upálením pachatele a zvířete. Jakou zaujal stát roli při trestání pachatelů, ovlivňovalo společenské postavení a pohlavní příslušnost trestaného. V průběhu husitské revoluce došlo ke značenému omezení trestu smrti a ozývaly se i hlasy pro jeho úplné zrušení. Pro patnácté století bylo charakteristické zřízení zemských soudů, jejichž charakteristika byla určitou městskou samosprávou a hrdelní justici představoval městský hrdelní soud. V období stavovské monarchie dochází k rozvoji trestního práva a vytvářejí se normy státu a jeho právního řádu. V zákonících je zakotvena povinnost stíhat pachatele a je zakázána jejich podpora. Role panovníka jako zákonodárce vzrůstala v době pobělohorské.

Až třetinu trestných činů od 16. do 18. století tvořily převážně sexuální zločiny. Je ale pravdou, že mezi sexuální zločiny se v té době řadilo bigamie a cizoložství. Trestný čin znásilnění a sexuálně motivované násilné činy vůči ženě tvořili, na základě dokumentů

tehdejší doby, cca 1-2 % všech zločinů. Naproti tomu více jak polovina všech soudních přelíčeni, která byla zakončena trestem smrti, měla sexuální podtext. V době válečných konfliktů se ženy hlavně obávaly vojáků, domáhání se trestu pro násilníka z řad obyvatelstva nebylo možné. V období osmnáctého století bylo znásilnění trestáno spíše nucenými pracemi než hrdelními tresty.

Trestní zákonodárství 17. století a první poloviny 18. století v případech sexuálně motivovaných zločinů měli soudci více méně volnou ruku a to i bez ohledu na předpisy procesní povahy. Změnit, zmírnit, ale také uložený trest zpřísnit mohl pouze zeměpán (feudál). Stejnými pravidly se drží i Tereziánský zákoník z roku 1768. Tento zákoník umožňuje ženě, která byla obviněna z cizoložství, hájit se, že byla znásilněna. Z dochovaných zápisů vyplývá, že se některé ženy snažily využít údajného smilstva k vydírání mužů. Josefínský hrdelní řád z roku 1787 uděluje únosci a násilníkovi trest smrti stětím vpletením dokola. Byla-li unesena jeptiška nebo odvedena a znásilněna křesťanská žena židem, hrozil pachateli trest stětím a upálením. V tomto zákoníku jsou již uvedeny taxativně výčty trestných činů a trestů, tímto se teoreticky mělo vyloučit trestní stíhání podle volné úvahy soudců.

Od 1. srpna 1850 je datováno na území Habsburské monarchie zahájení činnosti okresních, krajských a zemských soudů a rovněž vznik státních zastupitelství. V Císařském patentu z roku 1852, který byl platný i pro země Koruny české, byly uvedeny sexuální trestné činy

Násilné smilstvo (obdoba dnešního trestného činu znásilnění), zprznění (obdoba dnešního trestného činu pohlavní zneužívání) a další zločiny smilstva. Tento trestní zákon platil i po 28. říjnu 1918 na území Československa až do roku 1949, kdy jej nahradil trestní zákon č. 86 z roku 1950.

V historii soudnictví se po celá staletí přikládala někdy až přílišný význam i jiným indiciím v souvislosti se znásilněním:

- místo činu (zda šlo o místo obývané a žena se snažila volat o pomoc),
- známám viditelných zranění na těle ženy,
- sexuální čistotě znásilněné (v některých právních systémech bylo podmínkou, že žena musel být panna),
- sexuální zkušenost oběti nebo pachatele,
- uplynulé době od znásilnění po jeho nahlášení (většinou bylo uznáno jen do tří měsíců od jeho nahlášení).

Dokonce názor, že manžel nemůže být obviněn ze znásilnění vlastní ženy, jelikož skrz oboustranný manželský slib a smlouvu se mu manželka v tomto smyslu vzdala, byl obecně přijímán až do 20. století. Teprve až ve 20. století bylo připuštěno, že i manžel se může na své ženě dopustit znásilnění, ale týkalo se to pouze manželství již rozvedeného. Až od druhé poloviny 20. století byla v právním systému zrušena smyšlenka sexuální smlouvy a manželských povinností. V Československu v roce 1950 došlo k této právní úpravě, ve které termín násilné smilstvo, který nezahrnoval znásilnění manželky, byl nahrazen pojmem znásilnění.

Dalším milníkem bylo vyřešení rasové otázky. Ve Spojených státech v době novodobého otrokářství, byl obecně uznáván názor, že znásilňování černošských otrokyň nemá nic společného s porušením zákona. Díky tomuto pohledu na věc docházelo k masovému znásilňování černošských žen a to za účelem plození další pracovní síly a majetku. I když došlo ke zrušení nevolnictví a otroctví, panoval tzv. strach z míšení ras a tímto vzniklá rasová nenávisť vedla k ustanovení zákonů, které požadovaly tresty smrti pro Afroameričany, kteří se dopustili znásilnění bílých žen. Stejně se postupovalo i vůči jiným rasám např. původní obyvatelům Ameriky, Hispáncům, ale také proti Italům, Irům, Židům apod. Ke změnám těchto zákonů došlo až v polovině 20. století.

Ani v současné době není vývoj práva v sexuálně motivovaných trestných činech ukončen. Vedou se diskuse, navrhovány jsou pozměňovací úpravy a novelizace. Příklad můžeme uvést následující:

- zrušení diskriminačního zákona č. 244/1961, který znevýhodňoval styk mezi osobami stejného pohlaví,
- četné legislativní úpravy, které se týkají práv dětí,
- legalizace registrovaného partnerství,
- mnohé změny týkající se domácího násilí.

Tyto úpravy se mimo znásilnění týkají i např. reglementace prostituce, sexuálního obtěžování, dětské pornografie, mobbingu, obchodování s lidmi.⁴⁰

⁴⁰ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008, str. 11-14

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 PRÁVO NA SOUKROMÍ Z POHLEDU NOVÉHO A STARÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Občanský zákoník č. 89 z roku 2012 Sb. vzpomíná na soukromí v několika paragrafech mnohem obsáhleji než předchozí Občanský zákon č. 40 z roku 1964 Sb., ve kterém je zmínka o soukromí pouze v § 11 Ochrana osobnosti: „*Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.*“

Občanský zákoník č. 40 z roku 1964 Sb. hovoří o ochraně soukromí jako o právu na soukromí, které patří mezi základní občanská práva, které jsou mimo jiné zakotvena v ústavním zákoně a současně jsou dílčím právem v rámci jednotného všeobecného osobnostního práva. Na soukromí lze nahlížet ze dvou rovin:

- ochrana proti úniku informací o intimní oblasti jedince na veřejnost a ve vztahu k veřejné kontrole státní moci,
- intimita se nebude týkat pouze chování, ale budou sem patřit i některé hmotné předměty, jichž se toto chování týká, např. lidské tělo, obydlí, oděv, zavazadla, peněženka, deníky, korespondence apod.

Soukromí lze dále chápat jako:

- oblast života člověka, do které bez výslovného dovolení zákona nebo bez výslovného souhlasu toho, koho se týká, nikdo (tím je myšleno ani stát) nesmí zasahovat a kterou člověk může před kýmkoli (i před státem), s výjimkou případů výslovně v zákoně uvedených, utajit,
- jistý prostor, do kterého za výše uvedených podmínek nesmí nikdo bez dovolení oprávněného vstupovat a ani nahlížet, pořizovat obrazové snímky, odposlouchávat apod.

Právem na soukromí, je chápána nedotknutelnost života každého jedince. Záleží totiž na každém jedinci, aby se sám rozhodl, zda skutečnosti ze svého soukromí zveřejní a pokud ano v jakém rozsahu.

Právo na ochranu osobnosti je v právním systému České republiky chápáno jako právo jednotné, v rámci kterého existují dílčí práva, která míří na ochranu jednotlivých stránek lidské osobnosti a lidských hodnot, které jsou spojeny s osobností člověka.

Koncepce ochrany osobnosti je jednotná, přičemž předmětem ochrany jednotlivých práv jsou nehmotné hodnoty lidské osobnosti, které spoluutvářejí osobnostní integritu každé fyzické osoby v jejím celku.

Z výkladu zákona vyplývá, že subjektem práva na ochranu osobnosti je pouze osoba fyzická, jelikož pouze u ní je možné hovořit o osobnosti. V případě osob právnických lze hovořit o ochraně některých atributů, které jsou identifikátory těchto osob.⁴¹

Bližší výčet práva na soukromí v zákoně č. 40/1964 Sb. není, vymezuje spíše ochranu osobnosti v několika paragrafech. Novelizovaný zákon č. 89/2012 Sb., který soukromí, a s ním spojená práva jedince, vymezuje v několika paragrafech je mnohem obsáhlejší. Avšak současný občanský zákoník, který je účinný od 1. ledna 2014 v sobě obsahuje jak zákon o rodině tak obchodní zákoník. Analýzou zmíněných dokumentů-zákonů bylo zjištěno, že neobsahují zmínku o „sexuálních právech“. Tato práva nejsou součástí vymezení pojmu soukromí a nejsou obsažena ani v jiných ustanoveních občanského zákona či jiných zákonů v právním systému České republiky.

⁴¹ KOCOUREK, Jiří; PLECITÝ, Vladimír. *Občanský zákoník 4. doplněné vydání*. Praha: EUROUNION Praha, s.r.o., 2007, str. 27-29

8 ZNÁSILNĚNÍ A JEHO NÁSLEDKY

V předchozích kapitolách bylo znásilnění definováno z pohledu trestního práva a historie, nyní se budeme tímto tématem zabývat z pohledu psychologie a sociologie.

8.1 Znásilnění

Podle britského průzkumu se tohoto zločinu obávají ženy více než kteréhokoli jiného trestného činu.⁴²

Znásilnění, s výjimkou vraždy, je považováno za nejvíce zraňující zločin mezi dospělými. Jde-li o trauma oběti, představuje znásilnění s největší pravděpodobností nejvíce prostudovaný individuální trestný čin. Následně je nutné dodat, že uváděné poznatky se týkají ženských obětí znásilnění.⁴³ Statisticky bylo zjištěno, že oběťmi znásilnění jsou z 91 % ženy a z 99 % případů jsou pachatelem muži. Jeden z mýtů, kterými je znásilnění hojně opředené je, že muži nemohou být znásilněni a to díky své fyzické síle nebo v případě absence erekce. Tudiž se má za to, že to muž musel chtít. Muži přesto tvoří 7 – 10 % znásilněných bez ohledu na jejich sexuální orientaci. Předpokládat, že muž, který znásilnil jiného muže, je homosexuál, je mylný, jelikož sexuální touha při znásilnění většinou nehraje roli.⁴⁴ V této práci se ale budeme zabývat znásilněním žen.

V anamnéze a v osobnosti oběti se pátrá po rozhodujících momentech, které zmírňují nebo komplikují následné potíže při návratu do normálního života. V této souvislosti se zaměříme na dva směry výzkumu.⁴⁵

8.2 Faktory previktimní

Previktimní faktory označují osobnostní charakteristiky oběti, aktuální životní situace a sociální zázemí.⁴⁶

⁴² CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Genders Studies, o. p. s., 2010, s. 3. Kapitola I. Znásilnění: kontextuální úvod, str. 3

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 183

⁴⁴ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Genders Studies, o. p. s., 2010, s. 3. Kapitola I. Znásilnění: kontextuální úvod, str. 3

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 183

První linii zkoumání prezentují badatelé, kteří se snaží zjistit, jaké charakteristiky činí z ženy terč sexuálního útoku s tím, že existují určité previktimní znaky, které z určité ženy terč tohoto útoku udělají. Dle jejich názoru riziko znásilnění v populaci žen není rozloženo náhodně. Základní myšlenka spočívá v tom, že určité chování a s ním spojené některé osobnostní rysy oběti podstatným způsobem ovlivňují rozhodování pachatele, a tím i spáchání trestného činu. Výzkumníci se poté snaží objevit, pojmenovat a následně utřídit tyto znaky. Mezi oblíbené studie patří typologie obětí znásilnění. Přední viktimologové jako Mendelsohn a Fattah považovali moment spoluzavinění u znásilnění za klíčový, že jej používali jako důležité kritérium svých typologických přístupů. Rozlišují např. typ provokující oběti, typ zúčastňující se oběti apod. Je ale nutné podotknout, že spoluzavinění není míněno v trestně právním smyslu a nesnižuje pachatelovu odpovědnost za spáchaný skutek. Tyto přístupy mohou vyvolávat jistou nevoli a nepochopení jak u laiků, tak u odborníků.

Od 80. let 20. století se začal prosazovat názor, že je chybné zkoumat jen osobnostní charakteristiky a znaky obětí znásilnění. Abychom porozuměli obětem znásilnění, je nutné brát zřetel na celkovou situaci znásilnění. Např. můžeme uvést dva základní typy obětí:

- vztahového znásilnění,
- útočného znásilnění.

U vztahového znásilnění jde o sympatie mezi pachatelem a obětí nebo se skutek odehrává na pozadí původních kontaktů. Oběť je zaskočena nebo zmatena, že z neutrálního nebo přátelského působení mezi ní a pachatelem dochází k sexuálnímu násilí. Situace u útočného znásilnění je s ohledem na oběť jiná. Dominantní je v tomto případě strach a stres z nečekaného kriminálního útoku. Mezi oběma typy znásilnění jsou podstatné rozdíly hlavně v dopadu na oběť. Pocitem viny trpí oběti vztahového znásilnění, oběti útočného znásilnění jsou svazovány strachem a častěji se u nich objevují znaky blízké obrazu posttraumatické stresové poruchy (PTSP).

V současné době se výzkumné projekty zaměřují na konkrétní a zvláště ohrožené skupiny žen např. prostitutky, drogově závislé ženy. Smyslem těchto výzkumných aktivit je získat

⁴⁶ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008, str. 108

poznatky použitelné pro tvorbu programů prevence. Jako příklad můžeme uvést projekt, jehož cílem bylo zjistit, na čem závisí vyšší pravděpodobnost znásilnění uvnitř populace drogově závislých mladých žen. Exaltované chování, časté konflikty se zákonem, střídání partnerů v tzv. peer-skupině byly určeny jako hlavní nositelé vyššího rizika znásilnění v této specifické skupině.

Ze současných pokusů vyplývá, že badatelé upouští od osobnostních, konstitučních předurčení oběti a místo toho pracují s hypotézou zranitelnosti oběti. Pojem zranitelnost není zatím teoreticky ukotven, ale lze jej chápat jako komplexní vývojovou charakteristiku, to znamená, že se může měnit v čase. Pro účely výzkumu bývá zranitelnost definována pomocí vzorců chování a myšlení, které jedinec využívá při zvládání obtížných a nebezpečných situací.

8.3 Znásilnění a jeho průběh

Druhý směr psychologického výzkumu je zaměřen na chování a duševní pochody oběti v průběhu znásilnění. Psychologové se, v souvislosti s tímto, pokoušejí o roztrídění či klasifikaci základních behaviorálních i mentálních reakcí znásilněné ženy na sexuální útok. Zkoumají, co cítí napadená žena v průběhu útoku a jaké reakce či akce na místě ohrožení produkuje. Cílem těchto výzkumů je hledání účinné strategie obrany a rovněž zjistit, jaké reakce oběti vedou k překažení úmyslů pachatele.

Jeden z výzkumů byl zaměřen na emoce, které se v průběhu znásilnění u oběti objevují. Výzkumný soubor tvořilo 21 žen, které znásilnění oznámily na policii a které měly zpětně posoudit, jaký z následujících emocionálních stavů je nejbližší skutečnosti, kterou prožily:

- strach ze smrti (až 90 %),
- ponížení (40 %),
- bezmocnost (60 %),
- hnus (40 %),
- vztek (55 %),
- pocit odstupu, distance (tzv. chladná hlava), (20 %).

Uvedená procenta znázorňují četnost prožitku dané emoce. Z pohledu oběti je dominantním faktorem strach o život, kdy tento pocit zažívá většina napadených žen a který se ná-

sledně promění v pocit bezmoci nebo vzteku. O ponížení hovoří přibližně 40 % žen. Jen každá pátá znásilněná žena je schopná uvažovat s chladnou hlavou.

Současné studie se spíše zabývají formami odporu a jejich výslednými efekty. Např. Cohenův výzkum se zajímal, jaké možnosti jednání vnímaly znásilněné ženy v průběhu napadení a jak hodnotily jejich případnou účinnost. Tohoto pokusu se účastnilo 127 žen, které za efektivní strategii označili velmi hlasitý křik nebo komunikaci s pachatelem. Jejich názor na aktivní fyzický odpor se podstatně lišil, jelikož více jak polovina byla zpětně přesvědčena o tom, že fyzický odpor působil spíš provokativně. Tento názor obětí je poměrně v hojně míře ovlivněn obecným klišé o údajné nebezpečnosti aktivního fyzického odporu, než jejich vlastní zkušenost s touto strategií.

Komplexní výzkum této problematiky přinesl zajímavé poznatky. Autorům tohoto výzkumu se podařilo vyšetřit 108 pachatelů znásilnění, kteří byli v té době ve výkonu trestu odnětí svobody a současně 389 obětí. Následnou analýzou získaných údajů byly vyčleněny 4 základní skupiny pachatelů a 5 základních typu obranných reakcí obětí.

Skupiny pachatelů znásilnění:

- kompenzačně jednající pachatel (znásilnění představuje náhradu uspokojení),
- pachatel, který využívá příležitosti,
- pachatel, který ventiluje svůj vztek,
- sadistický pachatel.⁴⁷

Další mýtus, který se pro změnu týká pachatele znásilnění, uvádí, že útočником je patologický jedinec. Z výzkumů vyplývá, že nejčastěji dochází ke znásilnění mezi manželi, partnery, příbuznými, sousedy a spolupracovníky. Násilníka tedy nelze odlišovat od stávající definice normality. Tento předpoklad odvádí pozornost od kulturního kodexu a mocenských vztahů, v nichž ke znásilnění dochází.⁴⁸

Obrané strategie obětí:

- verbální odpor,

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 186

⁴⁸ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Genders Studies, o. p. s., 2010, s. 3. Kapitola I. Znásilnění: kontextuální úvod, str. 8

- málo energický odpor tzv. nekonfrontační,
- útek,
- fyzická obrana tzv. konfrontační odpor,
- nekladení odporu, nebo-li pasivita.

Výzkum prokázal, že obraná taktika, kterou si oběť zvolila, se výrazně řídila typem pachatele. Př. u pachatele, kterého oběť vnímala jako kompenzujícího znásilňovače, upřednostnila statisticky významně nekonfrontační odpor založený na měkkých strategiích. Zdá se, že volba určité strategie probíhá intuitivně, dotazované ženy nebyly schopny uvést, podle jakých signálů se rozhodly a zvolily si právě daný způsob obrany. Dosud převládá názor, že oběti reagují spontánně na stopové a podprahové signály. Na základě získaných poznatků z provedených studií a výpovědí obětí by se mohlo zdát, že se nejčastěji objevuje obrana verbální a pokusy o fyzický odpor.

Mnoho studií se shoduje v závěru na tom, že neenergický, vlašný odpor je pro oběť znásilnění vesměs nebezpečnou strategií. Nepříliš jednoznačné, měkké odmítání a prosby o milost a slitování zvyšují pravděpodobnost pokračujícího útoku. Rovněž vnitřní monolog oběti, ve kterém dominuje strach z fyzického zranění, je považován za nepříliš efektivní, svazuje vnitřně ženu a vydává ji pachateli na pospas.

Současné studie uvádějí následné schéma reakcí oběti na sexuální útok:

- fyzická sebeobrana (fyzické strategie),
- kognitivní strategie (iluze kontroly, víra ve vlastní kompetenci atd.),
- komunikace (verbální strategie),
- emocionální strategie (afektivní strategie),
- celkový psychický kolaps.

Výzkumníci se snaží vyhodnotit a popsat četnost, hlavní nosné prvky a výslednost těchto strategií, ale jednoznačné závěry, které by se měly týkat doporučeného chování oběti, nejsou v současné době k dispozici.

V poslední době se hovoří o tzv. víře ve vlastní kompetenci – klíčový moment obrany napadené osoby. Základem této kompetence jsou vnitřní monology, které mobilizují rozličné

scénáře obrany. Důsledkem, z praktického hlediska, je zavést kurzy, které se soustředí nejen na fyzickou sebeobranu, ale také na trénování mentálních schopností, které by měly napomoci zvládnout ohrožující situace.⁴⁹

8.4 Znásilnění a jeho následky

Z fyziologického pohledu lze za následky znásilnění označit: otěhotnění, přenos pohlavních chorob a použil-li pachatel násilí, mohlo dojít i k vnitřnímu zranění ženy apod.⁵⁰ Tato práce se ale bude zabývat psychologickou stránkou oběti.

Následky znásilnění jsou shrnuty pod společný pojem: rape trauma (trauma ze znásilnění). Je to termín podobný diagnostické hodnotě jako je např. syndrom týrané ženy a který se uplatňuje jako polooficiální označení, které zastupuje obecně platnou kategorii posttraumatické stresové poruchy (PTSP). „*V klinickém obraze jsou kromě tohoto u znásilněných zjišťovány deprese, sociální fobie a kompulzivní poruchy.*“⁵¹

V Mezinárodní klasifikaci nemocí – MKN 10 jsou specifikována diagnostická specifika, která vytyčují hranici, za kterou jsou události obecně považovány za traumatické. Psychické trauma vzniká na základě vlivu jednoho velice extrémně stresujícího zážitku nebo dlouhotrvající stresové situace, které mají následující charakteristiky:

- příčina je pro jedince vnější,
- je velice extrémně děsivá,
- představuje bezprostřední ohrožení života nebo tělesné integrity,
- vytváří v jedinci pocit bezmoci.⁵²

Viktimologické výzkumy, se zabývají širším okruhem problémů a následků, se kterými se znásilnění potýkají, než pouze klinicko-psychologickými pohledy vyjádřenými heslem

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 187

⁵⁰ TYN. *Jak se nestat obětí znásilnění*. Prostějov: agentura Company, 1995, str. 27

⁵¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 187

⁵² KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008, str. 107

rape trauma. Př. velká pozornost je zaměřena na tzv. startéry a pochody sekundární viktimizace.

Obecné dělení následků znásilnění u obětí, které útok přežily:

- následky bezprostřední, které se odehrávají těsně po činu,
- následky dlouhodobé, které jsou většinou charakteristické posttraumatickou stresovou poruchou.

8.4.1 Bezprostřední následky

Představují aktuální reakci na silný stres. Poznatky o chování, které následuje okamžitě po činu, jsou velmi důležité, jelikož se o ně zajímá ne jen policie, ale také soud. Tyto orgány k poznatkům o chování oběti přihlíží při právním posouzení činu. Bezprostřední chování napadené ženy těsně po skončení útoku, je do značné míry ovlivněno průběhem ataku a jeho charakteristikami. Tyto skutečnosti bývají v soudních síních bohužel velice často ignorovány. Při právním posuzování skutku se představitelé práva pozastavují nad tím, jak se oběť zachovala a přikládají jejímu chování mylný význam (např. že oběť přijala od pachatele cigaretu apod.). Přitom při deliktech vztahového typu a u těch, kde cizí pachatel užil perverzní či mučivé sexuální praktiky je taková zdánlivě smírná reakce oběti z pohledu psychologického normální, přirozenou reakcí na stres.

U znásilnění, kterému předchází kratší interakce nebo i dlouhodobý vztah (tzv. delikt vztahového typu), oběť těsně po činu projevuje většinou strategii redukování agrese a momentálního smíru. Vyhledává nebo strpí uchlácholení, mohou se objevit i plytké projevy sympatií vůči pachateli. Jde o zdánlivý smír s agresorem. Tato smírná reakce nijak nesnižuje původní odpor a obranu oběti před činem. Nejedná se o usmíření ani o odpuštění, ale jde o bezprostřední a krátkodobou reakci oběti znásilnění, která byla navozena strachem. Z psychologického hlediska je ve hře stejný mechanismus, který je zmiňován u tzv. stockholmského syndromu.

U napadení cizím mužem, tedy u deliktu typu útočného sexuálního přepadení, je bezprostřední reakce oběti vedena potřebou zajistit si pocit bezpečí. V myslí oběti často dominuje spontánní a silná motivace, která je zaměřena na rychlý odchod na bezpečné místo, kde se dotyčná cítí dobře např. domů, někam k lidem. Dojde-li při napadení k tělesným zraněním,

objevuje se často kontraproduktivní a paradoxní chování např. nepřírozeně úzkostlivé prohledávání místa činu po bezcenných předmětech jako je sponka do vlasů nebo knoflík. Také se může dostavit tupé, bezcílné vyčkávání na místě skutku, neschopnost kontaktu, který připomíná změněný stav vědomí nebo exaltované emocionální reagování.

Většinou v době, kdy odeznívají bezprostřední následky znásilnění, dochází ke zveřejnění činu. Tím je oběť vystavena kontaktu s okolím privátním a profesionálním (policie, lékař, apod.).

Od okamžiku zveřejnění této skutečnosti je oběť vystavena předsudkům a falešným stereotypům v myslích lidí, se kterými se oběť v období po činu setkává a to ať v privátních či úředních situacích. Tyto skutečnosti lze označit za hlavní problém, se kterými se oběti znásilnění setkávají. To jak následně vystupují laici či profesionálové je ovlivněno nikoliv fakty, ale souhrnem apriorních hypotéz, které v základu vážně zraňují oběť a vedou k dobře známým jevům sekundární viktimizace.

8.5 Názory a postoje ke znásilnění

Dalo by se říci, že společnost je až překvapivě jednotná, jde-li o mínění o znásilněných ženách. Převládají laické názory, které zužují znásilnění pouze jen na jednu jeho podobu, a to na vzácně se vyskytující záludné a zákeřné napadení ženy deviantním pachatelem. Ostatní způsoby sexuálního násilí nebývají ve směr akceptovány jako znásilnění a veřejné mínění je bagatelizuje a podceňuje. Mnohdy se toto bohužel děje i v soudních síních, jelikož i osoby s pravomocemi rozhodovat o věcech znásilnění jsou zatíženy stejnými mentálními skripty.⁵³

Znásilnění nelze schovávat za úchytku či nahodilost. Z toho, co bylo již uvedeno, vyplývá nutnost nahlížet na znásilnění v souvislosti s mocenskými rozdíly mezi muži a ženami ve společnosti. Mýty a stereotypy obklopují téma znásilnění, níže jsou uvedeny některé z nich:

- 1) Většina nahlášených znásilnění je lživá.

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 190

Ve skutečnosti dojde k nahlášení pouze malé části znásilnění, ke kterým skutečně dojde. Znásilnění je oznamováno pouze v 8 % případů. Nepravdivá obvinění ze znásilnění pokrývají cca 6-10 % (tento kontext se mění) případů nahlášených znásilnění. Falešná obvinění jsou spíše výjimkou, nikoliv pravidlem.

2) Násilníci = muži.

Pachateli znásilnění jsou i ženy, jde sice o vzácný jev, který ale není vyloučený. Ženy jsou v souvislosti s tímto činem motivovány stejně jako muži. Znásilňují ne jen muže, ale i ženy a děti. Vyberou-li si fyzicky silnější oběť, použijí zbraň nebo početní převahu.

3) Pro oběť je pachatel znásilnění neznámý muž a obvykle probíhá formou přepadení. Ve více jak v 50 % případů probíhá znásilnění mezi lidmi, kteří se vzájemně znají. Jen málo útoků proběhne mezi naprosto cizími lidmi. Znásilnění spáchané někým z blízkého okolí je mnohem pravděpodobnější než znásilnění spáchané cizí osobou. Pachatelé bývají: milenci, manželé, přátelé, kolegové v práci apod. Ke skutku obvykle dojde na místě, kde se oběť cítí bezpečně, ani denní hodina nebývá výjimkou.

Mýty a stereotypy mají na oběti znásilnění obrovský negativní dopad. Velký počet znásilnění není nikdy oznámeno. Denně je u nás, dle oficiálních statistik, nahlášeno 1-2 znásilnění, ale skutečný počet těchto sexuálních útoků je nejméně desetinásobně vyšší. Dle výzkumů se nahlašují pouze 3-8 % znásilnění a 25 % žen a 6-10 % mužů se v průběhu svého života alespoň jednou se znásilněním setká. Extrémně vysoké zatajování toho činu mají na svědomí právě mýty a stereotypy, které následně vedou k tzv. sekundární viktimizaci a stigmatizaci oběti. „*Sekundární viktimizace často brání oběti v tom, aby vyhledala či využila příslušnou pomoc, a komplikuje vyrovnání se s traumatickou zkušeností.*“⁵⁴

⁵⁴ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Genders Studies, o. p. s., 2010, s. 3. Kapitola I. Znásilnění: kontextuální úvod, str. 7-10

9 PSYCHOLOGIE OBĚTI – VIKTIMOLOGIE

Nauka o obětech – viktimologie je poměrně novou rozvíjející se disciplínou. Oběťmi trestného činu se zabývá vědeckým způsobem.⁵⁵ Zájem této disciplíny je soustředěn zejména na změny, ke kterým dochází v chování a prožívání osob, které se staly obětí trestného činu. Cíl viktimologie směřuje k vypracování poznatků o tom, jak se účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními snížit riziko ohrožení na minimum. V rámci viktimologie se zkoumá problematika právní a psychologické pomoci obětem trestných činů.

Zájem o viktimologii je logickým vyústěním určitých pochybností o přiměřeném postavení oběti v systému spravedlnosti a trestního práva.

Velký badatelský zájem je soustředěn na poznání viktimogenních situací. Jsou místa ale i časové okamžiky, se kterými je spojeno velké riziko ohrožení. Pokud se těmito místům a časovým okamžikům nevyhýbáme, zvyšujeme tím riziko, že se staneme obětí určitých trestných činů. Zdá se, že všechna světová velkoměsta jsou podle tohoto názoru výrazným způsobem situována. Lze je členit na tzv. specifické viktimogenní zóny např. pro znásilnění, vražedné útoky, loupeže, drogovou kriminalitu apod. V roce 1970 byl ve městě New York zřízen velký výzkumný tým, který se zabýval touto problematikou, která se v odborné literatuře označuje termínem kriminální geografie a kriminální ekologie. Tyto odborné výzkumy probíhají i v ostatních velkoměstech př. Toronto.

Obecně se zdá, že pro viktimogenní lokality jsou charakteristické mimo jiné následující situace:

- lokality leží blízko velkých aglomerací s levnými obecními byty, ve kterých bydlí velké množství svobodných, nezaměstnaných mužů ve věku nad 15 let,
- jsou spojeny hustou sítí veřejných dopravních prostředků nebo jsou snadno dostupné pomocí těchto prostředků,
- nejsou propojeny pomocí sousedských vztahů ani jiných vazeb,
- jsou sociálně nepřehledné, špatně se rozpoznávají domácí lidé od vetřelců a cizinců,
- jsou opouštěny v pravidelném rytmu svými uživateli.

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 179

Z empirických výzkumů je patrné, že výskyt kriminality se soustřeďuje do městských částí s typickou levnou zástavbou, kde žijí sociálně slabé rodiny s mnoha dětmi a právě z těchto rodin pochází nemalá část pachatelů, ale současně i nemalá část obětí. Chování pachatelů je zaměřeno na bezprostřední uspokojení potřeb, využijí každé příležitosti a prosazují se primitivním, hrubým až brutálním násilím, které neváhají použít ani proti svým sousedům.

Mimo viktimogenní lokality se běžně rozlišují tři skupiny viktimogenních faktorů:⁵⁶

- sociální tzn. profese, sociální vrstva, pozice v rodině př. nejstarší a nejmladší dítě, styl rodinné výchovy, sociální patologie v rodině atd.,
- osobnostní tzn. souběh osobnostních vlastností, které dělají z jedince náchylného pro roli oběti pro konkrétní typ deliktů př. podvod, znásilnění atd.,
- behaviorální tzn. rizikové chování, provokující chování, vyhledávání rizikových lokalit.⁵⁷

9.1 Viktimizace oběti

Viktimizací se rozumí proces, kterým dochází k poškozování a ke způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Jde o velice složitý děj. Viktimizace začíná, ale z daleka nekončí, samotným útokem. Z výzkumů vyplývá, že z psychologického hlediska je újma způsobena trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazuje další zraňující událost. Rozlišují se dvě fáze viktimizace:

- primární, kterou způsobí pachatel a která vzniká jako přímý důsledek trestného činu,
- sekundární, která vzniká v přímé souvislosti s reakcemi formálních instancí sociální kontroly nebo která vzniká reakcemi neformálního sociálního okolí, př. jak na negativní událost reaguje blízké okolí oběti, nebo traumatické projednávání věci při oznámení na policii nebo v průběhu jednání soudů. Jeden ze zdrojů sekundární vik-

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 100

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 181

timizace je nevhodné jednání policistů (netaktnost, necitlivost, nevhodná komunikace apod.).⁵⁸

V souvislosti s psychologickým zkoumáním problému, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí, se zavádí ještě třetí fáze tzv. terciární viktimizace. Tímto termínem se označuje stav, ve kterém se nachází jedinec, který se není schopen vyrovnat s kritickou a traumatickou situací i přesto, že z objektivního hlediska došlo k nápravě, uzdravení či odškodnění. Dochází k nalomení původní životní cesty, př. jedinec není schopen navázat na svou pracovní kariéru, výrazně mění svůj životní styl apod. V tomto případě je nutné bádát ve zvláštnostech osobnostního založení oběti.

Na uvedené fáze navazují tzv. primární a sekundární rány. Pomocí těchto pojmů lze názorně objasnit, v čem se od sebe odlišují fáze primární a sekundární viktimizace a co je jejich psychologickou podstatou.

A: Primární rány: vznikají v průběhu primární viktimizace a jsou trojího druhu.

- fyzická újma: vznikají narušením lidské integrity (lehčí poranění, těžká újma na zdraví, smrt),
- emocionální újma: tyto rány jsou jen těžko objektivně postižitelné, jelikož se odvíjejí v prožívání oběti a souvisejí s její osobním založením tedy individualitou, mohou mít rozmanitou podobu př. nespavost, fobie, plačtivost apod. a mohou být ničivé a velice obtížně odstranitelné,
- finanční újma: ušlý zisk, náklady na uzdravení, poškození nebo ztráta majetku apod.

B: Sekundární rány: jsou výlučně psychologického rázu a týkají se průběhu sekundární viktimizace. I když jim z právního hlediska chybí výraznější materiální znaky, má se v současné době za to, že mohou zraňovat krutějším způsobem než rány primární. Sekundární rány jsou tvořeny trojicí pocitů (citů):

- pocit nespravedlnosti: v průběhu vyšetřování a soudního projednávání věci může oběť trápit mnoho okolností, které v ní vyvolávají pocit nespravedlnosti např. nedostatek informací, opožděné nebo odkládané soudní jednání, vyšetřování pachatele na svobodě, mírné tresty či podmíněné odsouzení.

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 103

- pocit nedůstojnosti: oběti velice často pocítují ponížení a ztrátu lidské důstojnosti. Tyto pocity mohou být důsledkem netaktního vedení výslechu nebo senzacechtivého příkupu masových médií. Pocit ponížení může rovněž vyvolat a posilovat nevhodná reakce blízkého okolí oběti. Z empirických výzkumů vyplývá tendence většiny lidí vyhýbat se kontaktům s poškozenými a s oběťmi trestných činů, tato fakta jsou spojena s implicitní laickou teorií o tom, že oběť nese nějakým způsobem vinu na tom, co se jí stalo, např. byla příliš nápadná svým způsobem života, nebyla dostatečně opatrná apod. Tyto názory o podílu oběti na zavinění má svoji vlastní psychologickou funkci, utiňuje totiž vlastní svědomí lidí kolem.
- pocit izolace: navazuje na předchozí mýtus o spolupodílu oběti na její viktimizaci. Pocit izolace je důsledkem změn, kterými prochází vztahy v bezprostředním sociálním okolí, v rodině, na pracovišti apod. Stávající postoj lidí k jedincům, kteří se stali obětí trestného činu, se časem mění, kontakty řídnou, chování přestává být přirozené a stává se strojené. Oběti tyto změny vnímají a trpí pocity izolace a osamění. Konečný efekt poškozeného jedince utvrzuje v tom, že jej kritická událost bytostně změnila, že je jiný, než býval dříve.⁵⁹

Jádrem viktimizace z psychologického pohledu je proces vyrovnávání se s újmou. „Bezprostřední prožívání újmy představuje aktuální reakci jedince na primární viktimizaci.“ Duševní vyrovnávání se s náhlou negativní událostí má individuálně různý průběh, i tak můžeme poukázat na obecné příznaky, které se u různých lidí zabarvují různou intenzitou, prudkostí, délkou trvání apod.

Viktimizace představuje po obecné stránce silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná. Vyznačuje se následovně:

- je prakticky nemožné připravit se na ni dopředu,
- je velice obtížné se s touto událostí rozumově vypořádat (proč se to stalo zrovna mě),
- bývá téměř nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.

Toto vše v souhrnu znamená, že viktimizace je prožívaná poškozeným či obětí jako krize, která ohrožuje jádro osobnosti tedy vlastní já. Objevuje se typická otázka: Proč právě já? V této souvislosti někteří psychologové zavádějí výraz neviditelné rány, které vznikají jako důsledek kriminálního útoku. Do výčtu těchto ran patří především tyto:

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 182-183

- a) pocit zneuctění či stigmatu: oběti mají pocit, že se jim svět protiví, že ztratily svou vnitřní dušení rovnováhu.
- b) ztráta pocitu důvěry: pocit důvěry bývá silně ochromen, svět a lidé v něm se začínají jevit jako nepředvídatelní se schopností bezdůvodně škodit.
- c) ztráta pocitu autonomie: oběť se cítí slabá, bezmocná a rozčarovaná, dosavadní náhled na sebe a na okolí se rozpadá, obranné mechanismy udržující duševní stabilitu jsou prolomeny.⁶⁰

9.2 Prožívání újmy

Prožívání újmy je dynamické a rozlišují se určité etapy (fáze) vyrovnávání se s krizí. Většinou prochází prožívání újmy třemi fázemi:

- 1) fáze šoku: bývá rovněž označována za fázi nárazu, nastává bezprostředně po kriminálním ataku. Jedinec je zaskočen kritickou událostí. Velice často lze prožívání a chování oběti označit jako ztuhnutí úlekem, které je poté vystřídáno dezorganizací (poškozený se cítí zmateně a podle toho také jedná). Nemůže a také nechce věřit tomu, co se stalo. Uplatňují se popření nebo regrese tzv. obranné mechanismy organismu. Někdy se objevuje nápadná netečnost osoby. Celková psychická dezorganizace se projevuje tak, že se jedinec není schopen srozumitelně vyjadřovat, souvisle mluvit a racionálně uvažovat. Přirozené jsou také poruchy paměti, zejména proces rozvzpomínání. Délka této fáze se může pohybovat od několika hodin až po delší časové úseky v rozpětí dnů.
- 2) Fáze nastupující adaptace neboli fáze hojení: oběť se začíná s událostí vyrovnávat, zpracovává prožitá trauma a začleňuje je do své subjektivní historie. Tato fáze kolísá mezi dvěma polohami, které se střídají v čase. V první poloze je přirozené, že se postižený jedinec k traumatické události prožitkově navrácí. Mluví o ní, konfrontuje své pocity v komunikaci se svými blízkými a znovu se objevují emoce smutku či zloby, strachu, odporu i pocity viny. Druhá poloha je z psychologického pohledu opačná. Provází jí odmítání o traumatu hovořit a dostavuje se popírání

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 105-106

svých přirozených pocitů. Tyto výkyvy pomáhají jedinci smířit se vzniklou situací. I v tomto případě je délka fáze ryze individuální.

- 3) Fáze konečné adaptace neboli fáze zhojení: jedinec v tomto období dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, vzpomínky ztrácejí emocionální náboj, jsou integrovány do kontinua prožívání, dochází ke zvolení si individuálního způsobu, jak nahlížet na prožitou újmu. Záleží na mnoha okolnostech, zda vůbec a v jakém časovém úseku dospívá oběť ke konečnému zpracování bolestné minulosti a navrácí se opět do plnohodnotného do pracovního i osobního života. Celková psychická reorganizace oběti je podstatou této fáze. To ve stručnosti znamená, že se oběť znovu integruje.⁶¹

Poznatky získané psychologii oběti nejsou pouze teoretickou záležitostí, ale slouží dalším praktickým účelům v souvislosti s prevencí, např. instruktážní listy pro tzv. psychologickou první pomoc obětem na místě činu, pro pracovníky policie, justice apod. Tyto cenné informace jsou důležité i pro oblast objasňování a vyšetřování trestné činnosti nebo pro odbornou psychologickou péči. „*Ukazuje se totiž, že akceptace prožité krizové situace může být subjektivně natolik obtížná, že postižený jedinec se neobejde bez odborného psychologické a eventuálně psychiatrické péče.*“⁶²

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 184-185

⁶² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2009, str. 107-109

10 DALŠÍ ODVĚTVÍ ZABÝVAJÍCÍ SE TRAUMATY OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ-JEJICH STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA

Dalšími následky trestných činů, které ovlivňují psychickou pohodu a celkovou existenci člověka, jsou posttraumatická stresová porucha (PTPS) a reviktimizace.

10.1 Posttraumatická stresová porucha

PTPS se objevuje u zvláště ničivého dopadu trestného činu na osobu. Tímto termínem se označuje souhrn různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí (potivost, poruchy spánků, třes apod.), které vznikají jako následek extrémního stresového prožitku, který přesahuje lidskou zkušenost. Dlouhodobé účinky traumatizujícího stresu postihují jak přímo ohrožené osoby (oběti trestných činů, přeživší oběti přírodních i teroristických katastrof apod.), tak osoby, které prožily extrémní situaci bez přímého ohrožení života, tedy v roli svědků. Nebezpečné situace ohrožují zdraví i životy lidí a přesahují rámec běžné, subjektivně pochopitelné zkušenosti a je obtížné se s nimi racionálně a emocionálně vyrovnat. I samotní profesionálové mohou tíživou situaci prožívat stejným způsobem jako oběti a to i když jsou na takové situace odborně i mentálně připravováni. Posttraumatická stresová porucha je záluďná v tom, že se její rozmanité příznaky mohou projevit až po delším časovém období od prožití krize. Posttraumatická stresová porucha vzniká jako zpožděná a dlouhotrvající odezva na otřesné katastrofické zážitky.

10.2 Reviktimizace

Významově znamená totéž co opakovaná viktimizace. Rozlišujeme ji na opakovanou viktimizaci osob, míst a objektů. Opakovaná viktimizace je významným problémem zejména u následujících druhů kriminality:

- loupeže (vloupání do bytu, přepadení komerčních objektů),
- domácí násilí,

- šikana,
 - podvody s bankovními kreditními kartami,
 - krádeže motorových vozidel,
 - vandalismus,
 - sexuální delikty,
 - hate crimes (nenávislné zločiny),
 - stalking.
- 1) Opakovaná viktimizace objektů: je spíše pravidlem než výjimkou. Výzkumné studie, které byly založené na rozhovorech s 21 usvědčenými pachateli loupežných přepadení, uvádějí, že celkem 76 % dotázaných se vrací na místo činu, protože objekt již poznali a vědí, jaké množství kořisti ještě skrývá. Rovněž předpokládají, že si oběti v určitém časovém období pořídí znovu uloupené věci. Tímto se otevírá šance znovu uloupit nové věci.
- 2) Opakovaná viktimizace osob: určitý jedinec se znovu stane obětí trestného činu. První a druhá viktimizace mohou pocházet ze stejných nebo odlišných druhů trestné činnosti. Interval mezi nimi nepřesáhne lhůtu půl až jednoho roku. Zvláštní význam má problém reviktimizace u obětí násilí.⁶³

10.3 Jaký vliv má znásilnění na práci a partnerské vztahy

Návrat do zaměstnání okamžitě nebo velice brzy po útoku nebývá snadný, ale často ženě prospěje. Práce může odvést myšlenky na znásilnění a umožnit určitý druh úniku. Na straně druhé může práce stresovat, jelikož se oběť bude snažit zachovat spokojený výraz, nikomu nic neříkat, bránit se záchvatům pláče nebo vzteku apod. Když dojde k uvědomění si těchto okolností a dále ke zjištění, že práce není odváděna tak dobře jako dříve vlivem únavy a nesoustředění, úzkost, která je díky znásilnění prožívána, se může ještě více prohloubit.

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 114-120

Při zotavování po útoku může kontakt s přáteli představovat pomoc nebo překážku. Z počátku může společenský život oběť znásilnění neúměrně zatěžovat, ale i tak by se neměla uzavírat do sebe.⁶⁴

Nějakou dobu bude trvat, než se vztah s manželem nebo s partnerem, vrátí zpět do normálních kolejí, např. s intimnostmi mohou nastat problémy, naléhá-li partner na pohlavní styk, je nutné ho odmítnout, nedobrovolně se podíídit by mohlo negativní pocity ze znásilnění jen prohloubit.

Ve všech uvedených případech je ale nutné podotknout, že velikou roli, na které závisí návrat oběti do normálního života, hrají lidé kolem ní. Záleží na citlivosti, ohleduplnosti a trpělivosti partnera, manžela, přátel a i kolegů v zaměstnání. V partnerském vztahu je v první řadě důležitá komunikace, např. by se měla žena snažit vysvětlit partnerovi, že jej odmítá, ale že na sex s ním nemá vůbec chuť, jelikož se ještě plně nezotavila.

Každá žena, která byla znásilněna, se s tímto traumatickým zážitkem vyrovnává jiným způsobem a jinak dlouho. Existuje mnoho faktorů, které mohou při zotavování prospět, ale rovněž existují i takové, které mohou trauma prohloubit a ovlivnit jak rodinný tak pracovní život ženy.⁶⁵

⁶⁴ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003, str. 99

⁶⁵ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003, str. 107-108

11 POMOC V TÍSŇOVÉ SITUACI

Nemá-li osoba trestného činu znásilnění nikoho, na koho by se obrátila s žádostí o pomoc, může využít podporu krizových center pro oběti znásilnění (Česká republika má takových specializovaných zařízení málo a většina jich sídlí převážně v Praze, v každém případě je možné zavolat na linku důvěry, kde lze získat kontakt na krizové pracoviště v nejbližším okolí poškozené osoby).

Poradkyně si s poškozenou osobou může popovídat pouze po telefonu, pokud to osobě stačí, nebo osobně, záleží na tom, co je oběti příjemnější. Pracovníci těchto center mohou poškozené doprovodit na policii nebo do nemocnice a poskytnou poradenskou službu krizové intervence, která pomáhá vyrovnat se s hrůznými zážitky, které znásilnění provázejí.

Tyto poradkyně jsou vyškolené dobrovolnice, které chápou problematiku znásilnění a pro oběti mají pochopení. Některé z nich byly samy znásilněny a touto poradenskou činností pomáhají ostatním, ale zároveň i sobě. Úkolem poradkyně je stát při klientce a dohlížet na to, aby ji nikdo nenutil dělat něco, co sama nechce. Rovněž klientkám podávají informace o tom, jaké procedury je čekají na policii a v nemocnici (rovněž pomáhají s praktickými věcmi, jako je např. pomoc při vyplňování dotazníků v nemocnici apod.)⁶⁶

Tato centra poskytují i terapeutickou pomoc pro oběti znásilnění.

11.1 Terapie

Je mnoho žen, které se po znásilnění ani nepokusí terapii podstoupit. Jeden z důvodů odmítnutí terapie je, že takovou léčbu žena považuje známku duševní nebo charakterové slabosti. Nejhorší je přesvědčení, že podstoupením terapie, si žena přiznává, že je doopravdy blázen. Trauma ze znásilnění není běžná záležitost. Je to zcela jiné než smolný den v práci, hádka s partnerem nebo závažná nehoda. Následky znásilnění mohou ženy uvést do takového stavu, se kterým se ještě nikdy nesetkaly a na který neznají žádný lék. Proto se za vyhledání terapie nemusí stydět. Naopak. Poradci, kteří se touto problematikou zabývají,

⁶⁶ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003, str. 81-82

považují ženy, které požádají o pomoc, za velice statečné (přiznáním si svých potíží a snaha je řešit jsou zlomovým okamžikem).

Jak rozsáhlá terapie bude nebo zda ji poškozená bude potřebovat, závisí na duševním rozpoložení před a po znásilnění a rovněž na tom, jak hodně ženám pomáhají nebo naopak nepomáhají, přátelé a rodina. Terapie, kterou bychom mohli označit za nejjednodušší, je pár rozhovorů s poradkyní krizového centra pro oběti znásilnění. Tyto terapie lze uskutečnit telefonicky nebo formou návštěvy krizového centra. V českých krizových centrech a v neziskových organizacích je poskytována tato služba a konzultace bezplatně. Péče v krizových centrech je hrazena pojišťovnamí, zřízení, která jsou mimo zdravotnický resort, jsou financována z různých projektů. Přímé platby se požadují převážně v soukromých psychologických či psychiatrických ambulancích.⁶⁷

11.2 Některá krizová centra v České republice, která poskytují pomoc obětem znásilnění

Jak bylo uvedeno výše, v České republice je několik center, které poskytují terapeutickou pomoc, podporu, rady apod. obětem znásilnění, níže jsou uvedené některé z nich:

- Bílý kruh bezpečí, o. s.,
- ROSA, o. s.,
- Centrum Elektra,
- Persefona, o. s.,
- La Strada Česká republika, o.p.s.,
- Dona linka, pomoc obětem domácího násilí,
- ProFem, o.p.s.

V rámci bakalářské práce byly tyto organizace osloveny pomocí elektronické pošty tzv. e-mailem, s otázkami, zda vedou nějaké anonymní statistiky, které se týkají znásilněných žen, zda jim jsou známa traumata, se kterými se tyto napadené ženy potýkají a jak narušují tato traumata rodinný, společenský ale také intimní život a jak se s těmito negativními zku-

⁶⁷ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003, str. 109-110

šenostmi vyrovnávají, jakou jim poskytují terapeutickou pomoc. Zároveň byla tato centra ujištěna o diskrétnosti a naprosté anonymitě.

Některé organizace slušně odpověděly, že žádné informace neposkytnou s ohledem na klientky a poděkovaly za projevený zájem. Jiné organizace neodpověděly ani přes opakované urgencye.

Smutným zjištěním je osud organizace Elektra, která je neziskovou nevládní organizací a která se převážně zabývala pomocí ženám, které byly zneužívané v dětství, rovněž se zabývala pohlavním zneužíváním a znásilněním žen v jakémkoliv věku. Toto centrum bylo nuceno ukončit svou činnost z finančních důvodů. Celý rok 2013 sháněla tato organizace finanční prostředky a prostory pro své působení. Elektra pomáhala ženám od roku 1995.⁶⁸

Nejvstřícnější organizací, v rámci této práce, bylo centrum LaStrada, které poskytlo cenné údaje o problematice znásilnění.

S ohledem na LaStradu nebude v práci uvedena adresa jejich působiště a ani nebudou uvedeny osobní údaje poradkyně, která věnovala svůj čas a poskytla základní informace. Tato organizace se v první řadě zabývá prevencí obchodování s lidmi, hájením práv obchodových osob, pomoc osobám vykořisťovaným v práci včetně prostituce

První kontakt s organizací LaStrada je vždy přes telefon, který je volně k dispozici na webových stránkách nebo v tisku a na kterém je možné zanechat vzkaz a pracovníci centra se osobě ozvou. Důležité, v rámci komunikace s touto organizací, je možnost komunikace v různých jazycích (angličtina, ruština, němčina apod.). Pomoc, kterou nabízejí je tzv. krizová pomoc (krátkodobé ubytování, lékařská a psychologická péče, psychická podpora, strava apod.), azylové domy (utajené ubytování, pomoc při návratu na trh práce apod.), sociální poradenství (konzultace v oblasti sociální, právní a psychologické apod.), tlumočení atd. S klientem jedná vždy stejná sociální pracovníce a vždy jde o tzv. dohodu, kterou by měl dodržovat jak klient, tak pracovník organizace. V rámci pomoci je nutné stopnout kontakt s pachatelem. Jelikož pachatel může být i z okruhu rodiny, musí být učiněn i stop tzv. sociální sítě. To v příkladu znamená, že pachatel ví, kde bydlí rodina klientky/klienta a rodina by mohla nevědomky nebo pod tíhou násilí ze strany pachatele, sdělit mu údaje o pobytu klientky/klienta. Proto je nutné přerušit kontakty i s blízkými osobami do doby, než to bude bezpečné. LaStrada je vyvázána z ohlašovací povinnosti, to znamená, že neposky-

⁶⁸ *Centrum Elektra* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z http://centrumelektra.cz/?page_id=27

tují informace o klientech ani Policii ČR. V rámci prostituce dochází i k častým znásilněním, která rovněž vyvolávají různá traumata, posttraumatickou stresovou poruchu apod. a které mohou být spouštěči paranoí, fobií nejrůznějšího druhu atd. V 75 % případů se u obětí během prvních měsíců po útoku objevují i příznaky depresí, které mají různou intenzitu a které zhruba čtyři měsíce po znásilnění odezní.⁶⁹ V souvislosti s tímto dochází k narušení chodu rodiny, zaměstnání. Dotyční se cítí izolováni a nepochopeni. V tomto případě je nutné začít s terapiemi, které sdružení LaStrada rovněž poskytuje nebo zprostředkovává.

Další organizace, která poskytla alespoň stroze nějakou informaci, je centrum Persefona.

Co se týče statistik ohledně „traumat“, které zažily znásilněné ženy, tak ty tato organizace nevede. Tyto informace jsou samozřejmě zachycené v zápisech z individuálních konzultací s oběťmi, které ale s pochopitelných důvodů nemůže organizace poskytnout. Statisticky evidují a zveřejňují pouze počty osob v souvislosti s tím, jakou problematiku s pracovníky centra řešili. V krátkém čase po znásilnění se na Persefonu obrací málo osob, většinou ji vyhledávají s odstupem více let, kdy mají poškození potřebu traumatický zážitek ze znásilnění (příp. sexuálního zneužívání v dětství) zpracovat.

Přehled klientů, kteří v organizaci Persefona v roce 2013 řešili problematiku sexuálního násilí:

- sexuální násilí v rámci domácího násilí: oběťmi bylo 30 žen,
- sexuální zneužívání: 14 žen,
- znásilnění: 9 žen a 1 muž.

Persefona poskytla své služby osobním kontaktem v 304 případech, telefonicky ve 202 případech, pomocí e-mailu v 327 případech.

11.3 Zákon č. 45 z roku 2013 Sb., Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Výsledkem snahy státu chránit oběti trestných činů a upevnit jejich postavení je zákon č. 45 z roku 2013, který se člení do dvanácti částí, čtyř hlav, šesti dílů a následně do paragrafů.

⁶⁹ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008, str. 108-109

V části první pojmenované jako práva obětí trestných činů a podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů v hlavě I obecná ustanovení je definován pojem oběť následovně:

- § 2 odst. 2: *„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“*
- § 2 odst. 3: *„Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“*
- § 2 odst. 4: *„Zvláště zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí: písm. a) dítě, písm. b) osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, písm. c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), písm. d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.“*

V tomto zákoně jsou rovněž uvedena práva obětí trestných činů a to v hlavě II a další práva obětí.

Stát by měl být hlavním představitelem ochrany obětí trestných činů a tudíž jasné definice a jasná vymezení práv obětí trestných činů, jsou značným přínosem do právního řádu České republiky a významným krokem ke svobodě a demokracii.⁷⁰

⁷⁰ Česko. Zákon č. 45 ze dne 25. února 2013 zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. In Sběrka zákonů České republiky. 2013, částka 20, s. 322-348

12 SEXUÁLNÍ PRÁVA

V právním pořádku České republiky nejsou nikde jasně kodifikována sexuální práva. V trestním zákoníku se hovoří o porušování lidské důstojnosti v sexuální oblasti. V Listině se o sexuálních právech rovněž nehovoří. Co si tedy pod tímto pojmem představit. Sexuálními právy se intenzivně zabývá Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF), která vydala Vizi 2020 a která definovala dvanáct základních lidských práv (viz teoretická část této práce). S touto vizí byla obeznámena i Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D. – předsedkyně SPRSV (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu), která se k Vizi 2020 vyjádřila následovně: „*Výzva je v souladu s naším vnímáním situace a potřeb v oblasti sexuálních a reprodukčních práv. Nastolené priority jsou součástí našeho strategického plánu a odpovídají zjištěním z našeho výzkumu Sexuální a reprodukční práva mladých lidí (SAFE II)*“.⁷¹

Mezinárodní rozvojový program se v posledních desetiletích velice změnil. Historické konference a summity OSN v devadesátých letech a na počátku milénia položily základy pro novou vizí, která se týkala rozvoje - vytvoření rovného, spravedlivého a udržitelného světa. Tento posun je patrný v rozhodujících mezinárodních smlouvách včetně Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru (1992), Mezinárodní konference o populaci a rozvoji v Káhiře (1994) a v Pekingské čtvrté světové konferenci o ženách (1995).

V září roku 2000 se sešli světoví čelní představitelé v sídle Organizace spojených národů v New Yorku, aby zde přijali Deklaraci tisíciletí OSN, která zavazuje mezinárodní společenství k novému globálnímu plánu na snížení extrémní chudoby a která stanovuje řadu časově navazujících cílů a úkolů, s termínem do roku 2015, známá pod názvem Rozvojové cíle tisíciletí (MDG). Osm rozvojových cílů tisíciletí od té doby zahrnuje mezinárodní a globální rámec pro rozvojové politiky a financování na úrovni jednotlivých

zemí. Tento program tvořil řadu otázek počínaje chudobou přes lidská práva a rovnosti žen a mužů a zabezpečení přístupu ke vzdělání a zdraví. V té době Sexuální a reprodukční zdraví a práva zpočátku chyběly v rámci MDG; toto opomenutí se částečně napravilo v

⁷¹ Česká tisková kancelář (ČTK) [online]. © 2011 [2014-04-19]. Dostupné z <http://www.protext.cz/zprava.php?id=18724>

roce 2007, kdy byl přidán cíl o všeobecném přístupu k reprodukčnímu zdraví s termínem do roku 2015.

Od té doby byly zachráněny miliony životů díky zdravotním službám, které byly zaměřeny na reprodukci a to zvláště ve vysoce a středně bohatých zemích. V mnoha regionech světa, jsou v účinnosti právní směrnice a podmínky, které zaručují ochranu reprodukčního práva a rovněž zabraňují diskriminaci žen a dívek. Celosvětová strategie zaměřená na zdraví žen a dětí OSN a londýnský Summit o plánování rodičovství v roce 2012 jsou na vysoké úrovni. Zaměřují se na využití politické vůle a financování projektů. Tyto projekty by měly významně snižovat mateřskou úmrtnost a urychlovat všeobecný přístup k antikoncepci.

Přesto v nadcházejících letech po Deklaraci MDG se sexuální a reprodukční zdraví a práva změnila. Výrazně se snížilo globální zdravotní financování sexuálních a reprodukčních práv a zdraví a to i s ohledem na rozvíjející se epidemie HIV / AIDS, které stále více postihuje ženy a dívky. Nárůst konzervativních tendencí ohrožuje náročně vydaná vítězství, která se týkají sexuálních a reprodukčních práv a s tím spojenou bezpečnost a blahobyt pro všechny, zejména pro mladé ženy v chudých komunitách. Nejvíce alarmující je, že dnes žije vůbec nejpočetnější generace mladých lidí.

V současné době probíhá několik globálních procesů, které posuzují MDG Rozvojový program po roce 2015, rovněž posuzují pokrok v naplňování Káhirského akčního programu po dvaceti letech. Vedou se diskuze o cílech udržitelného rozvoje zahájené na konferenci RIO+20, které budou pokračovat i v dalších letech a to vše pro budoucnost globálního programu o sexuálním a reprodukčním zdraví a právech. Je velmi důležité, aby postupující sexuální a reprodukční práva byla významná pro mezinárodní rozvojové rámce, které splní rozvojové cíle tisíciletí a do budoucna budou určovat podmínky, priority a s nimi spojené přidělování zdrojů po celém světě.

12.1 Mezinárodní federace plánovaného rodičovství

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF) je přesvědčena mimo jiné o tom, že všeobecný přístup k sexuální a reprodukční zdravotní péči a právo na tělesnou autonomii a

integritu je nutný k zajištění plné ekonomické, sociální a kulturní účasti všech lidí po celém světě. Dále IPPF poukazuje na to, že pokrok sexuálního a reprodukčního zdraví a práv znamená podporu programu přístupného pro všechny, tento program podporuje kvalitu života a právo vybrat si, zda a kdy mít děti, právo jednotlivce i páru načasovat narození svých dětí, aby o ně mohlo být co nejlépe pečováno, právo na sexualitu bez násilí a nátlaku, právo na potěšení s ohledem na práva jiných lidí, právo na ochranu plodnosti a právo na přístup k moderním technikám prevence, diagnostiky a léčby sexuálně přenosných infekcí, neplodnosti a rakoviny apod.

Pro naplnění svých představ, vytvořila organizace IPPF Vizi 2020, aby tímto sdělila a obhajovala své cíle a zajistila tím, aby sexuální a reprodukční práva byla jádrem rychle se měnícího rozvojového programu. Rámec MDG je v současné době projednáván a IPPF touto vizí přispět k jeho rozvoji. Za tímto účelem IPPF vyzvala vlády, aby se zavázaly k dosažení 10 cílů, z nichž každý zdůrazňuje důležité akce a politická doporučení. Tímto rovněž apelují na komunity, které se zabývají problematikou sexuálního a reprodukčního zdraví a práv, včetně skupin pracujících s problematikou HIV / AIDS a LGBTQI (komunita homosexuálních párů, bisexuálních jedinců apod.), a na občanské společnosti, které se zabývají snižováním chudoby, udržitelnosti životního prostředí, mládeží, lidskými právy, postiženými, a stejně tak apeluje na soukromý sektor, agentury Organizace spojených národů a další, aby se staly partnery IPPF a vedli s nimi kampaň za následující vládní závazky:

1. Aby byl zaveden do roku 2015 nový mezinárodní rozvojový rámec, který by zahrnoval sexuální a reprodukční zdraví a práva jako hlavní priority.

Př. Aby rozvíjely sjednocující celosvětový rámec, ve kterém se uznávají potřeby zemí stanovit si příslušné cíle a ukazatele potřeb svých občanů a zejména potřeb v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví a práv.

2. Zlepšit přístup k sexuálnímu a reprodukčnímu zdraví a právům a tím zmenšit propasti mezi nejchudší a nejbohatší pětinou obyvatelstva o 50% do roku 2020.

Př. Aby vytvořily právní a politické prostředí se sociální ochranou a opatřeními pro spravedlnost, které zajistí, aby byly sexuální a reprodukční zdravotní služby ekonomicky přístupné pro chudé a marginalizované skupiny a jehož cílem bude zajistit větší pokrok u nejchudší pětiny vzhledem k nejbohatší tak, aby se výrazně zmenšila propast, která mezi nimi v současné době existuje.

3. Odstranit všechny formy diskriminace žen a dívek a tím docílit rovných příležitostí pro ženy a muže do roku 2020.

Př. Aby došlo k rozšíření vzdělávacích příležitostí pro všechny, aby se zmenšily gendrové propasti na všech úrovních včetně vysokoškolského vzdělávání a aby přijaly komplexní sexuální výchovu s cílem odstranit diskriminaci žen a dívek a usnadnit rozvoj dovedností, které potřebují, aby se ochránily před sexuálním zneužíváním, HIV / AIDS a dalšími sexuálně přenosnými infekcemi.

4. Uznat sexuální a reprodukční práva jako samostatná lidská práva do roku 2020.

Př. Aby byly stanoveny standardy v rámci zdravotnických služeb ve veřejném i soukromém sektoru a tím zajistily, že práva klientů budou respektována, chráněna a plněna v prostředí bez rozdílu pohlaví, HIV stavu, sexuality, sexuální orientace nebo genderové identity.

5. Zapojovat mladé lidi do všech politických rozhodnutí, která ovlivňují jejich životy.

Př. Aby byly rozšiřovány příležitosti pro mladé lidi účastnit se a vyjádřit svůj názor, například v národních radách mládeže, mládežnických fórech, v iniciativách komunitních služeb, atd., které tak umožňují mladým lidem, aby byli vyslyšeni v rámci občanské společnosti a také politiky.

6. Poskytovat komplexní a integrované služby v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví včetně HIV v rámci veřejných, soukromých a neziskových zdravotnických systémů nejdéle do roku 2020.

Př. Aby byla zajištěna co nejširší škála cenově dostupných, komplexních a integrovaných služeb v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví včetně HIV, které splňují nejvyšší možnou kvalitu a jsou k dispozici pro ženy a muže v průběhu celého jejich života.

7. Snižit alespoň o 50% aktuální neuspokojené potřeby lidí v rámci plánování rodiny do roku 2020.

Př. Aby bylo znásobeno úsilí o dosažení informací, vzdělávání a služeb sexuálního a reprodukčního zdraví a s tím souvisejících práv pro ty, kteří na tyto služby nedosáhnou, včetně žen a mladých lidí.

8. Vytvořit ucelenou sexuální výchovu, která bude k dispozici pro všechny do roku 2020.

Př. Aby byla poskytována komplexní sexuální výchova jako povinná část školního kurikula, která bude citlivá ke kulturním kontextům; dále pak aby rozpoznaly, významnou sexualizaci veřejných prostranství, médií a sociálních diskursů, a aby zprostředkovaly přesné informace, které respektují právo všech lidí na informace a vzdělávání o jejich sexuálním a reprodukčním zdraví.

9. Minimalizovat mateřskou úmrtnost na následky nebezpečných potratů na 75 %.

Př. Aby byla zajištěna široká dostupnost antikoncepce, aby nedocházelo k nechtěným těhotenstvím.

10. Vyčlenit dostatečné zdroje tak, aby se podařilo všech devět cílů dosáhnout do roku 2020.

Př. Aby byly vytvořeny takové mechanismy financování, které zohledňují úlohu občanské společnosti a které umožní programům vysokých kvalit dosáhnout na nejvíce marginalizované.⁷²

⁷² *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. © 2001-2013 [2014-04-19]. Dostupné z http://www.planovanirodiny.cz/image/vize2020/Vize_2020.pdf

13 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

V této problematice bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) opakovaně několikrát dotazováno, aby se vyjádřilo k sexuální výchově a to zejména:

- jakým způsobem se v našich školách (ZŠ, SŠ, VŠ) žáci/studenti seznamují se sexuální výchovou,
- zda pedagogové postupují podle nějakého metodického pokynu MŠMT ČR, nebo
- zda je zcela na rozhodnutí školy, jak své žáky/studenty s touto problematikou seznámit,
- v jaké třídě/ročníku/stupni se tato výchova vyučuje,
- kolik je této výchově věnováno vyučujících hodin.

I přes opakované žádosti nebyly v této věci poskytnuty ze strany ministerstva žádné informace. Na webových stránkách MŠMT byly vyhledány poznatky, které se problematikou sexuální výchovy zabývají.

„Sexuální výchova je součástí rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání (RVP ZV) a prolíná se různými vyučovacími předměty. Snahu některých subjektů, aby se z ní stal samostatný nepovinný předmět, (MŠMT) nepodporuje.“⁷³

MŠMT dále uvádí na svých webových stránkách zveřejněný výzkumu společnosti Median, s.r.o., který potvrdil, že většina lidí si myslí, že informace o sexu by měly být žákům poskytnuty až na druhém stupni základních škol. Následně se k této problematice vyjádřil i tehdejší ministr školství Josef Dobeš: „Přitom primárně tato problematika patří rodičům a posléze učitelům, protože právě učitelky a učitelé jsou ti, kteří se znalostí svých žáků dovedou podat citlivé informace přiměřeným způsobem.“ Dále byla celá věc MŠMT komentována tak, že veřejnost je, stejně jako ministerstvo, přesvědčená o tom, že škola musí rodiče informovat o tom, jakým způsobem sexuální výchovu prezentuje. „Školy to dělají léta a nepochybně dobře a nepotřebují k tomu náhle vzniklé firmy a různé experty, kterým jde

⁷³ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/se-xualni-vychovu-nenahradi-vyuka-o-charite-1?highlightWords=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova>

především o dotace, které ministerstvo poskytuje,“ sdělil bývalý ministr školství Josef Dobeš.⁷⁴

MŠMT rovněž uveřejnilo tzv. Desatero k sexuální výchově, ve kterém se vyjadřuje k tomuto tématu v několika bodech:

- 1) Nic se nemění. Dále se bude na školách vyučovat sexuální výchova stejným způsobem.
- 2) Sexuální výchova se vyučuje a dále bude vyučovat v celé řadě předmětů, mezi které patří: Člověk a jeho svět, Výchova ke zdraví, Rodinná výchova, Občanská výchova, Přírodopis, Biologie.
- 3) Na prvním místě je rodina, kde se žák dozvídá o sexu. Hierarchie, rodinné vztahy, to vše také patří k sexuální výchově.
- 4) Učitel je až po rodině další osobou, která má žáka o vztazích a sexualitě poučovat. Sex je nedílnou součástí života každého z nás.
- 5) Distancujeme se od tzv. „sexuálního businessu“. Cílem MŠMT je pomáhat školám, žákům a studentům a ne soukromým firmám.
- 6) Chceme bránit zneužívání žáků a studentů soukromými firmami, které se snaží získat přístup do škol.
- 7) Peníze, které se snaží soukromé firmy získat ze školství přes výuku sexuální výchovy, mají lepší využití např. zlepšení podmínek výuky, apod.
- 8) Nebráníme se různým názorům na výuku sexuální výchovy. Zrušili jsme doporučení MŠMT metodika výuky Sexuální výchova - vybraná témata. Necháváme jen na školách, zda ji použijí, nebo ne.
- 9) Učitelé jsou ti, kdo rozhodne, nikoli soukromé firmy. Je-li příručka tak skvělá, jak ji prezentují její autoři, pak ji jistě školy k výuce použijí.
- 10) Ministerstvo školství v tomto ohledu nepodléhá lobbingu.⁷⁵

⁷⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z [http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-potvrdil-ze-verejnost-ma-na-sexualni-vychovu-stejny?highlight Words=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova](http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-potvrdil-ze-verejnost-ma-na-sexualni-vychovu-stejny?highlight%20Words=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova)

⁷⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z [http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-msmt-k-sexualni-vychove?highlight Words=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova](http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-msmt-k-sexualni-vychove?highlight%20Words=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova)

13.1 Sexuální výchova na základních školách

Ohledně sexuální výchovy byl proveden dotaz na pěti základních školách v regionu Kladno. Nejvstřícněji spolupracoval ředitel Základní školy v Kladně, ul. Brjanská 3078, který se k výše uvedeným stanoviskům MŠMT vyjádřil, jak je dále uvedeno.

Ve věci mé žádosti pověřil metodičku výchovných předmětů, která k sexuální výchově uvedla, že v šestých ročnících v hodinách Výchova k občanství + rodinná výchova probíhá beseda (chlapci a dívky zvlášť) s externí pracovnící na toto téma. S doporučením MŠMT k realizaci výuky sexuální výchovy a s příručkou z roku 2010 jsou seznámení, podrobně ji nevyužívají. Její části zapracovali do Školního výukového plánu - Normální škola. O šíři a způsobu seznámení s tématem rozhodují vyučující v daných třídách podle složení žáků a podle atmosféry v kolektivu i podle odvahy samotného učitele. Téma sexuální výchovy se objevuje postupně od šesté po devátou třídu, kdy tato problematika je rozčleněna do předmětů, které se zabývají rodinou, manželstvím, trestnými činy, problematikou zdraví a infekčních chorob apod. V každém z ročníků je této problematice věnováno nejméně pět vyučovacích hodin.

Z ostatních škol nebyly zjištěny informace, které by byly v kolizi s výše popsaným konceptem. Ze získaných informací vyplývá, že je zcela na jednotlivých představitelích základních škol, jakým způsobem se tito vypořádají s problematikou sexuální výchovy. Toto téma je tedy v plné kompetenci školy.

Organizace ROSA, na tiskové konferenci ze dne 24. listopadu 2011, společně s ředitelkou Základní školy Mendlíků Praha 4 Mgr. Jitkou Pokornou, slavnostně pokřtily publikaci s titulem, *To si líbit nenechám*, která je určena zejména starším žákům základních škola a studentům škol středních. Tato kniha poskytuje informace o partnerském násilí, stalkingu, násilí na internetu i o znásilnění.⁷⁶

⁷⁶ ROSA [online]. © 2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/vyrocn_i_2011.pdf

ZÁVĚR

Lidská práva náleží každé lidské bytosti. Jde o souhrn nezcizitelných a nezrušitelných práv lidské existence, k jejichž porušování docházelo a dochází od nepaměti. Soustavné nerespektování lidských práv jako celku vedlo lidské společnosti ke snaze o vytvoření základních pilířů, ze kterých by lidská práva vycházela. V rámci řešení problematiky lidských práv vyvstala nutnost, vymezit dílčí část těchto práv, kterou jsou „sexuální práva“.

V teoretické části bakalářské práce byla vymezena lidská práva stručným historickým přehledem, který pozvolna navazoval na vývoj lidských práv v českých zemích a jejich následné ukotvení v Listině základních práv a svobod České republiky. Dále byla charakterizována Listina z pohledu práva na soukromí, které bylo stručně popsáno v jejích jednotlivých člancích. V návaznosti na porušování práva na lidskou důstojnost v sexuální oblasti, byl popsán trestný čin znásilnění, který je jeden z několika trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a který byl dílčím tématem této práce.

Ve vztahu k cílům praktické části bakalářské práce bylo zjištěno následující. V souvislosti se „sexuálními právy“ byla provedena analýza Listiny a dalších zákonů České republiky, ze které vyplývá, že tato práva nejsou nikde v právním pořádku České republiky kodifikována ani blíže specifikována. Touto problematikou se intenzivně zabývá společnost IPPF tedy International Planned Parenthood Federation (Mezinárodní federace plánovaného rodičovství), která v souvislosti s tímto tématem apeluje na vlády jednotlivých zemí pomocí Vize 2020 o nutnosti kodifikace těchto práv. Hypotéza „že jsou sexuální práva dostatečně kodifikována v právním řádu České republiky“ je vyvrácena, jelikož v právním pořádku České republiky nejsou předmětná práva nikde vymezena.

Vzhledem k tomu, že se „sexuálními právy“ se pojí i práva reprodukční, práva na výběr antikoncepce, práva na kvalitní zdravotnickou péči, právo výběru kdy a jak mít děti a rovněž problematika nákazy HIV apod., je nutné aby „sexuální práva“ zaujala své místo v právním pořádku České republiky.

V souvislosti se znásilněním bylo rovněž pomocí analýzy odborné literatury zjištěno, že někteří badatelé jsou přesvědčeni, že ženy, které se staly oběťmi znásilnění, nebyly pachatelí tohoto činu vybrány náhodně. V souvislosti s mnoha vědeckými studiemi, které byly zaměřeny na toto téma, bylo zjištěno, že oběti znásilnění mají ve svých charakterových

znacích určité previktimní faktory, což znamená, že určité chování a s ním spojené některé osobnostní rysy oběti podstatným způsobem ovlivňují rozhodování pachatele, a tím i spáchání trestného činu. Hypotéza „že lze znásilnění předejít“ je vyvrácena, jelikož osoba, která disponuje uvedenými charakterovými znaky, nevědomě zvyšuje riziko, že na ní bude spáchán trestný čin znásilnění. Previktimních faktorů se nemůže osoba zbavit, pouze je lze ve specifických případech minimalizovat.

Znásilnění, s výjimkou vraždy, je považováno za nejvíce zraňující zločin mezi dospělými a v souvislosti s těmito činy se jejich oběti potýkají s rozličným spektrem traumat, která ovlivňují jejich životy. Jsou ženy, které terapii zcela odmítají, myslí si, že budou označovány za blázný. Opak je ale pravdou. Vhodně zvolený způsob terapie může pomoci navrátit ženu do jejího normálního života nebo pomůže vhodně se s traumatem vyrovnat. Každá oběť je individuální bytostí a tudíž každá terapie působí jiným způsobem a jinak dlouho. Jsou ženy, které po útoku mají problém se začleněním do pracovního procesu nebo se vyskytnou negativní dopady na jejich rodinný potažmo intimní život. V tomto případě rovněž záleží na partnerovi, přátelích a na spolupracovnících na jejich ohleduplnosti, trpělivosti a citlivosti. Hypotéza „že je nutná terapie znásilněných osob a znásilnění a s ním spojená traumata ovlivňují pracovní a rodinný život těchto osob“ je potvrzena, jelikož terapie pomáhá poškozeným k návratu do jejich normálního života a trauma ze spáchaného činu ztěžují jejich zpětné zařazení do pracovního procesu a do rodinného života.

V souvislosti s prožitými traumaty a jejich terapiemi byly osloveny některé neziskové organizace, které jsou uvedené v praktické části této práce. Ač byly tyto organizace opakovaně ujišťovány, že jde o anonymní obecný rámec tohoto problému, odmítla většina poskytnout jakékoliv informace. Byly i takové, které neodpověděly vůbec a to i přes opakovanou urgenci. Dalo by se pochopit, že chrání práva a soukromí svých klientek, ale projevený zájem o tuto problematiku, která je závažná a stále obestřena mýty, je na místě.

Sexuální výchova se v rámci České republiky vyučuje na základních školách prostřednictvím RVP ZV (rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání) a to jako součást jiných předmětů. Sexuální výchova není na základních školách začleněna jako samostatný předmět, ale vyučuje se jako součást např. Občanské, rodinné výchovy, Výchovy ke zdraví apod. MŠMT nechává zcela na základních školách, jakým způsobem se žáci seznámí jejich prostřednictvím, s touto problematikou. Shodné je na tomto případě to, že se sexuální výchova na základních školách vyučuje na II. stupni, v 6 – 9 třídách. O jednotnou koncepci ale nejde, jelikož způsob výuky je zcela v kompetenci vedení školy a učitelů.

Hypotéza zda je v České republice na úrovni základního školství ucelená koncepce výuky či seznamování nezletilých dětí se sexualitou a s tím spojenými „sexuálními právy“ je vyvrácena, jelikož ucelená koncepce sexuální výchovy není.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1] BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. Havlíčkův Brod: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2003. ISBN 80-86356-17-5.
- [2] ČECH, Zdeněk a kol. *Drsný střed Evropy*. Řitka: Daranus, s.r.o., 2006. ISBN 80-86983-02-1.
- [3] ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. ISBN 978-80-87146-21-7.
- [4] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie 2. upravené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7380-213-4.
- [5] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7178-475-3.
- [6] ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník 1. svazek*. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.
- [7] FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-149-0.
- [8] KLÍMA, Karel. *Komentář k ústavě a listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-44-X.
- [9] KOCOUREK, Jiří; PLECITÝ, Vladimír. *Občanský zákoník 4. doplněné vydání*. Praha: EUROUNION Praha, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7317-059-2.
- [10] KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: MAXDORF s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7345-161-5.
- [11] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník edice velké komentáře*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.
- [12] VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny Českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994. ISBN 80-85605-95-3.

Sborníky

- [13] CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Genders Studies, o. p. s., 2010, s. 3. Kapitola I. Znásilnění: kontextuální úvod. ISBN 978-80-86520-31-5.
- [14] FILIP, Jan. *Právo na soukromí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 9. Kapitola I. Úvodní poznámky k problematice práva na soukromí. ISBN 978-80-210-5449-3.
- [15] SCHELLE, Karel. *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12. Kapitola I. K významu Listiny základních práv svobod. ISBN 80-210-0834-2.
- [16] TYN. *Jak se nestat obětí znásilnění*. Prostějov: agentura Company, 1995. Bez ISBN.

Zákony a podzákoné normy

- [17] Česko. Zákon č. 40 ze dne 9. února 2009 Zákon trestní zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, str. 354-461. ISSN 1211-1244
- [18] Česko. Zákon č. 45 ze dne 25. února 2013 zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2013, částka 20, s. 322-348. ISSN 1211-1244.
- [19] Česko. Zákon č. 89 ze dne 22. března 2012 občanský zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. ISSN 1211-1244.

Internetové zdroje

- [20] *Archíve for sexuology* [online]. © 2007 [cit. 2013-26-11] Dostupné z http://www.sexarchive.info/ECT5/ippf_charter.html.
- [21] *Centrum Elektra* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z http://centrumelektra.cz/?page_id=27.
- [22] *Česká tisková kancelář (ČTK)* [online]. © 2011 [2014-04-19]. Dostupné z <http://www.protext.cz/zprava.php?id=18724>.
- [23] *Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVHA/247/SEXUALNI-VYCHOVA.html/>.

- [24] *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/sexualni-vychovu-nenahradi-vyuka-o-charite-1?highlightWords=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova>.
- [25] *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-potvrdil-ze-verejnost-ma-na-sexualni-vychovu-stejny?highlightWords=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova>.
- [26] *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. MŠMT, © 2013-2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-msmt-k-sexualni-vychove?highlightWords=sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova>.
- [27] *ROSA* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/vyrocní_2011.pdf.
- [28] *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. © 2001-2013 [2014-04-19]. Dostupné z http://www.planovanirodiny.cz/image/vize2020/Vize_2020.pdf.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
čl.	článek
ČSFR	Československá federativní republika
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv
IPPF	Mezinárodní federace plánovaného rodičovství
MDG	Rozvojové cíle tisíciletí
MPOPP	Mezinárodní pakt o politických právech
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
odst.	Odstavec
OSN	Organizace spojených národů
písm.	písmeno
př.	příklad
PTPS	posttraumatická stresová porucha
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
SPRSV	Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu
SŠ	střední škola
tzv.	takzvaně
VŠ	vysoká škola
ZŠ	základní škola
§	paragraf